

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

AUTA, ÄLÄ KUVAA - #ÄLÄOLEIDIOOTTI

Videosarja Pohjois-Savon pelastuslaitokselle

TE -

Soininen Janne

KIJÄ/T:

Tapaninen Elina

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Ensihoidon johtamisen tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Soininen Janne & Tapaninen Elina	
Työn nimi Auta, älä kuvaa. #äläoleidiootti-videosarja valistuskäyttöön Pohjois-Savon pelastuslaitokselle	
Päiväys	22.11.2018
Sivumäärä/Liitteet	47/2
Ohjaaja(t) Paldanius Kalevi & Tolonen Marko	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pohjois-Savon pelastuslaitos & ammattiliitto TEHY	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyömme tarkoituksena on vaikuttaa nuorison asenteisiin onnettomuuden uhrien kuvaamisen suhteen ja valistaa nuoria sosiaalisen median ja kuvanjaon eettisessä käytössä. Olemme suunnitelleet ja tuottaneet videosarjan, joka on julkaistu sosiaalisessa mediassa ja jota hyödynnetään sekä pelastuslaitoksen että muiden toimijoiden toimesta valistustarkoituksessa.</p> <p>Videoita on yhteensä neljä ja ne voidaan näyttää joko erillisinä lyhytvideoina tai yhtenä pidempänä videona. Ensimmäisen videon teemana on pelottavan, ahdistavan tai muulla tavoin epämiellyttävän kuvan tai videon jakaminen sosiaalisen median viestipalvelussa, kuten Snapchattissa. Toisena teemana on kiusaaminen ja kiusaamisvideon jakaminen. Kolmannessa ja neljännessä videossa käsitellään onnettomuuden tai muun ulkoisen väkivallan uhrin kuvaamista, mutta myös auttamista ja hätäpuhelun tekoa. Videot löytyvät YouTubesta hakusanalla "#äläoleidiootti" ja ne on julkaistu Tehy ry:n ja Pohjois-Savon pelastuslaitoksen Facebook-sivuilla. Osaa videoista käytetään myös vuoden 2018 Who cares-seminaarin kiusaamisen vastaisessa kampanjavidiossa.</p> <p>Videoiden tarkoitus on herättää tunteita niitä katsovissa ihmisissä, etenkin nuorissa, ja saada heidät ajattelemaan sekä omaa, että muiden ihmisten toimintaa vastaavissa tilanteissa.</p>	
Avainsanat sosiaalinen media, onnettomuudet, kuvaaminen, jakaminen	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Master's Degree Programme in Emergency Care Management			
Author(s) Soininen Janne & Tapaninen Elina			
Title of Thesis Help, don't take pics.			
Date	22.11.18	Pages/Appendices	47/2
Supervisor(s) Paldanius Kalevi & Tolonen Marko			
Client Organisation /Partners Pohjois-Savon pelastuslaitos & ammattiliitto TEHY			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of our thesis is to influence the attitudes of young people in taking pictures or live video of the victims of an accident. Another aim is to educate young people about ethical usage of the social media and the distribution of pictures and videos. We have designed and produced a series of videos published in social media and used by North Savo Rescue Department (Pohjois-Savon pelastuslaitos) and other actors in the field of emergency medicine or education.</p> <p>There are four videos in total that can be displayed either as single short videos or together as a longer video. The theme of the first video is sharing a scary, distressing or otherwise unpleasant picture or video in a social media messaging service such as Snap-chat. The second theme is bullying and sharing videos on bullying. The third and fourth videos deal with taking pictures on accidents or on victims of external violence, but also with helping the victim and calling emergency number. Videos can be found on YouTube with the keyword "#äläolei-diotti" and they are published on Tehy ry's and the North Savo Rescue Department's Facebook pages. Some of the videos will also be used in the 2018 "Who cares" seminar's campaign against bullying.</p> <p>The purpose of the videos is to inspire emotions in people watching them, especially in young people, and to make them think of both their own and other people's behaviour and activities in such situations.</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	6
3	TOTEUTUS.....	7
3.1	Videot.....	8
3.2	Julkaisu ja kanavat.....	10
3.3	Haastattelu.....	10
4	VALISTUS	14
5	SOSIAALINEN MEDIA -SOME.....	16
5.1	Suomalaisten yleisimmin käyttämät palvelut sosiaalisessa mediassa	17
5.2	Some ja nuoret.....	19
5.3	Somen positiivisia vaikutuksia	21
5.4	Somen varjopuolet	21
6	KUVAAMINEN JA RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU	22
6.1	Mikä saa kuvaamaan?	23
6.2	Kriisikäyttäytyminen	25
6.3	Onnettomuuksien kuvaaminen	26
7	LASTEN OIKEUDET – VANHEMPIEN VASTUUT	28
8	POHDINTA	30
9	LÄHTEET:	34
10	LIITTEET	42
10.1	Liite 1: Käsikirjoitus.....	42
10.2	Liite 2: Haastattelukaavake.....	43

1 JOHDANTO

Työskennelyämme vuosia ensihoidossa olemme joutuneet todistamaan tilanteita, joissa sivulliset ihmiset alkoivat kuvata tapahtumia onnettomuuspaikalla häiriten pelastustöitä ilman aietta auttaa onnettomuuden uhreja. Iltapäivä- ja sanomalehtien otsikoista saimme vahvistusta omille kokemuksillemme ja huolestuimme ihmisten välinpitämättömyydestä. Mietimme miten ihmisten käyttäytymiseen voisi vaikuttaa ja päätimme tehdä valistusvideosarjan, joka liittyisi kuvaamiseen ja sosiaaliseen mediaan. Olimme ajatelleet, että keskittyisimme onnettomuuksien kuvaamiseen, mutta syvennyttyämme aiheeseen huomasimme, että on kyse laajemmasta asiasta: sosiaalisesta mediasta ja sen aikakauden tuomista uusista ilmiöistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tukema Mediakasvatusseura kokosi vuosina 2009–2013 sähköisesti julkaistuista 13–29-vuotiaiden nuorten median käyttöä ja media-kulttuuria koskevista suomalaisista tutkimuksista, tilastoista ja kansallisista selvityksistä koosteen. Tämän mukaan nuorten normaali arki ja elämä sekä sosiaalisen median ja internetin luoma digimaailma liittyvät saumattomasti yhteen. Nuorille internet ei ole vain erillinen osa elämää, vaan se on elämää. Internetissä ja sosiaalisen median palveluissa seurustellaan usein samojen ystävien kanssa kuin reaali-maailmassakin ja ollaan kiinnostuneita samoista asioista, tutkitaan ja etsitään tietoa niistä. Tietovarannot ja -lähteet kulkevat aina mukana kännykässä tai muussa mobiililaitteessa ja tiedonjako on tarvittaessa lähes välitöntä. (Rahja 2013, 4.) Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa vuodelta 2016 todetaankin, etteivät lapset ja nuoret välttämättä edes ajattele käyttävänsä nettiä, koska internetin luokse ei enää tarvitse ”mennä”, vaan se on tullut heidän luokseen. Nuoret käyttävät ”kännykkää” tai ”ohjelmia” ja se on heille täysin arkipäiväistä ja osa normaalia arkea. (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 6-7.) Myös sosiaalinen kanssakäyminen on vuosien saatossa muuttunut niin, ettei kasvokkain tapaaminen ole enää itsestäänselvyys: yhteyttä ystäviin ja sukulaisiin pidetään yhä useammin sosiaalisen median ja puhelimen välityksellä (Rahja 2013, 4 & Merikivi et al 2016, 6). Nuorisobarometri 2015 kertoo, että nuorista yli 20 prosenttia enemmän on yhteydessä ystäviinsä netin välityksellä kuin kasvotusten (Myllyniemi 2016, 77). Iso osa sosiaalisuutta on myös oman elämän jakaminen kuvina ja videoina viestipalveluissa tai muissa sosiaalisen median palveluissa joko kavereille tai julkisesti kaikkien nähtäville (Villi 2010, 125). Kuvia otetaan itsestä tai itselle mielenkiintoisista asioista, mutta myös silloin, kun

ympärillä tapahtuu jotain jännittävää ja normaalista poikkeavaa. Tällaisella oman elämän päiväkirjamaisuudella haetaan kommentteja, ”tykkäyksiä” ja palautetta, sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Noppiari, Kupiainen, Uusitalo & Luostarinen 2008, 93 & 100.)

Huomasimme siis, että kuvaaminen ja kuvien jakaminen sosiaaliseen mediaan tai kavereille on osa paljon laajempaa ilmiötä kuin olimme ajatelleet. Niinpä videosarjamme muokkautui sellaiseksi kuin se nyt on: se ottaa kantaa sosiaalisen median eettiseen käyttöön, joka linkittyy myös toisten ihmisten kuvaamiseen sekä erilaisten kuvien tai videoiden jakamiseen sosiaalisessa mediassa. Koska tutkimustietoa (onnettomuuksien) kuvaamisen määrästä tai syistä ei ole tarjolla, aiheen valinta perustui täysin ensihoidon ammattilaisten omakohtaisiin kokemuksiin ilmiöstä sekä yleiseen käsitykseen alalla.

Valitsimme kohderyhmäksemme nuoret, sillä he ovat sosiaalisen median todellisia suurkuluttajia. Ajattelimme myös, että koska valistaminen on käytännössä asenteisiin vaikuttamista, nuorison asenteita voisi vielä ehkä muokata, kun taas vanhempien ihmisten kohdalla se voi olla jo vaikeampaa. Työmme tilaajaksi sopi luontevasti Pohjois-Savon pelastuslaitos, sillä pelastustoimella on vankka kokemus valistustyöstä ja valmiit kanavat sen toteuttamiseksi.

2 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Kyseessä on ensihoidon valistuskampanja ja sen on tarkoitus kehittää ensihoidon tuottamaa valistustoimintaa. Valistuksen osalta tutkimustietoa on THL:n mukaan vaikea kerätä, sillä sen mahdolliset vaikutukset näkyvät usein vasta pitkän ajan kuluessa eivätkä niinkään saman tien yksilön käyttäytymisen muutoksena (THL 5.7.2016, 2).

Tällä työllä ja sen tuotoksella haluamme vaikuttaa etenkin nuorten asenteisiin siitä, mikä on hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Pidemmällä aikavälillä olisi mahdollista, että lähimmäisen auttaminen nousisi taas jokaiselle tärkeäksi asiaksi ja toisen häntä kuvaamista pidettäisiin paheksuttavana. Työn tavoitteena on siis vaikuttaa

nuorten asenteisiin ja siihen, että he ymmärtäisivät ja uskaltaisivat auttaa lähimmäistään sen sijaan, että kuvaisivat tätä tai jakaisivat kuvia ja videoita, jotka sisältävät epäeettistä sisältöä.

Työn tuotoksena on valistusmateriaali, jota voidaan laajasti käyttää erilaisissa ensihoidon ja muiden viranomaisten tapahtumissa joko omana kampanjanaan tai yhdistettynä muuhun valistukseen. Materiaalia voidaan hyödyntää myös koulujen opetuksessa. Videomateriaali on vapaasti käytettävissä yhteistyökumppaneilla, mutta sitä ei saa käyttää kaupallisen hyödyn tavoittelemiseen. Sitä ei saa käyttää maksullisten luentojen tai seminaarien oheismateriaalina eikä sitä saa muokata. Materiaalin toivotaan leviävän verkossa ja saavuttavan mahdollisimman laajan katsojakunnan.

3 TOTEUTUS

Olemme molemmat työskennelleet pitkään ensihoidossa ja viime vuosien saatossa kiinnittäneet huomiota ihmisten välinpitämättömyyteen tapaturmien sattuessa. Vaikuttaa siltä, etteivät ihmiset joko halua tai osaa auttaa uhreja ja vastuu siirretään mieluummin viranomaisille. Sen sijaan, että ihmiset auttaisivat onnettomuuden uhreja, he alkavat kuvata tapahtumia kännykkäkameroillaan. Onnettomuuksista otettuja kuvia löytyy miltei reaaliajassa sosiaalisesta mediasta, eivätkä kuvien jakajat välttämättä ole tietoisia riskeistä, joita siitä voi pahimmillaan seurata. Tästä syntyi idea tehdä #äläoleidiootti-valistusvideo ja –kampanja lapsille ja nuorille, jotka ovat sosiaalisen median suurkuluttajia. Videoissa teemana on toisten auttaminen kuvaamisen sijaan.

Opinnäytetyön tilaajana toimii Pohjois-Savon pelastuslaitos, jonka vapaaseen käyttöön #äläoleidiootti-valistusvideot jäävät. Pelastuslaitos tekee lakisääteistä valistus- ja neuvontatyötä mm. koulujen ja oppilaitosten kanssa ja se on pelastuslaitosten tärkeimpiä tehtäviä. Heillä on vahva kokemus valistus- ja neuvontatyöstä sekä valmiiksi olemassa olevia yhteistyötahoja ja toimintatapoja. He pitävät vuosittain valistus- ja neuvontakampanjoita, viettävät avointen ovien päivää ja palomiehille on nimetty ystäväkouluja, joiden kanssa he tekevät yhteistyötä. Tuotostamme tullaan käyttämään aktiivisesti näissä tapahtumissa.

Tuotoksenamme on #äläoleidiootti-videosarja, joka sisältää neljä erilaista tarinaa. Jokaisen videon teemana on auttaminen ja sosiaalinen media. Tavoitteenamme oli saada videoista sellaisia, että ne herättäisivät paljon keskustelua ja ajatuksia siitä, mikä on oikein ja mikä väärin, vaikuttaen samalla ihmisten asenteisiin. Tavoitteenamme oli myös, että videot saisivat paljon näkyvyyttä erilaisissa valistus- ja kampanjapäivissä, sosiaalisessa mediassa ja toivottavaa olisi, että niitä levitetäisiin myös katsojien toimesta. Kehitimme valistuskampanjan, joka koostuu sekä digitaalisesta tuotoksesta että roll-upeista, joita voi jatkossa hyödyntää erilaisten tapahtumien yhteydessä. Digitaalinen tuotos eli videosarja on julkaistu sosiaalisessa mediassa ja on käytettävissä erilaisten teemapäivien tai tapahtumien yhteydessä.

3.1 Videot

Videoiden tekemisestä meillä ei ollut omakohtaista kokemusta ja halusimme, että niistä tulisi laadukkaita. Ne tulisivat leviämään internetissä ja olemaan usein esillä erilaisissa teemapäivissä, joten halusimme niiden olevan uskottavia ja ammattimaisesti tehtyjä. Tämän vuoksi aloitimme suunnittelemaan videoita yhteistyössä Kuopiolaisen Muikkumedia-mainostoimiston kanssa. Kyseisellä mainostoimistolla oli aiempaa kokemusta vastaanvanlaisista projekteista ja olimme tyytyväisiä heidän työnjälkeensä. Alussa kartoitimme videoiden kustannuksia sekä sitä, millaisia videot olisivat ja mihin tarkoitukseen niitä käytettäisiin. Käsikirjoitukset teimme itse (Liite 1), mutta Muikkumediaalta saimme käytännön vinkkejä mm. kuvauspaikan, rekvisiitan ja kuvaustyylin suhteen. Lopullinen tuotos muutti jonkin verran muotoaan alkuperäisestä käsikirjoituksestamme pitkälti ammattilaisilta saamiemme vinkkien sekä oman pohdiskelumme jälkeen. Nopeasti saimme karkean kustannusarvion, jonka pohjalta tiedustelimme rahoitusta ammattiliitoiltamme sekä Pohjois-Savon pelastuslaitokselta. Ammattiliitto Tehy maksoi suurimman osan videoiden kustannuksista ja pienemmästä osasta vastasi Pohjois-Savon pelastuslaitos. Videoon ei haettu tekijänoikeuksia, sillä se olisi voinut rajoittaa videoiden käyttöä ja levittämistä. Toivomme kuitenkin, ettei kukaan tavoittele taloudellista hyötyä kyseisiä videoista, jotka ovat tällä hetkellä katsottavissa YouTube-suoratoistopalvelussa.

Videoissa oleviin päärooleihin saimme apua Muikkumedian edustajalta, jonka tyttäret suostuivat näyttämään yhdessä kahden kaverinsa kanssa. He olivat sopivan ikäisiä rooleihin, joissa vaaditaan aktiivista sosiaalisen median osaamista ja sen

käyttämistä. Heillä oli myös aikaisempaa esiintymiskokemusta sekä mainosvideoiden kuvauksista että harrastusten kautta. Videot on suunnattu nuorille, joten sen vuoksi oli tärkeää saada rooleihin sopivan ikäisiä henkilöitä. Saimme pyydettyä vanhuksen rooliin vanhan herrasmiehen, jolla myös oli aikaisempaa kokemusta esiintymisestä. Yhteen lyhyeen videoon saimme apua kollegaltamme ja samassa videossa olimme myös itse näyttelemässä. Videoissa esiintyviltä nuorilta kysyttiin heidän mielipiteitään käsikirjoituksista ja he kertoivat, kuinka he toimisivat kyseisissä tilanteissa. Nuorilla on monesti tietynlaisia käyttäytymismalleja ja omanlainen puhetyylinsä, jota vanhemmat ihmiset eivät välttämättä osaa ajatella, joten nuorien kommentteista oli videoiden suunnittelussa valtava apu.

Ensimmäisen videossa tytöt istuvat koulun rappusilla juttelemassa omia juttujaan ja selailevat älypuhelimiaan. Yksi tytöistä saa jonkinlaisen epämiellyttävän kuvan älypuhelimensa ja reagoi siihen voimakkaasti. Toinen tytöistä haluaa sen itselleen, että voisi jakaa sen koulun viestiryhmään. Kolmas tyttö nousee seisomaan ja kohdistaa huudon toisille tytöille: ”Idiootti, mitä jos sä oisit siinä?”

Toisessa videossa tytöt viettävät aikaa kaupan nurkalla ja samalla selailevat kännykkää. Kaupasta astuu ulos vanha mies, joka kävelee hieman omituisesti kävelykeppiä apunaan käyttäen. Hänellä on kantamuksenaan kauppakassi. Yksi tytöistä naureskelee vanhukselle ja matkii vanhuksen takana ontuvaa kävelytapaa. Kaksi muuta tyttöä naureskelee ja alkavat kuvata tilannetta. Yhtäkkiä vanhuksen takana kävellyt tyttö ottaa vanhuksen kauppakassin ja kaataa sen maahan ivallisen naurun saattelemana. Kaksi muuta tyttöä nauravat mukana, pitäen tapahtumaa hauskana. Neljäs tyttö huutaa ”Idiootti, mitä jos sä oisit siinä” ja menee nostamaan vanhuksen kauppatarat takaisin vanhuksen kauppakassiin.

Kolmannessa videossa tytöt säikähtävät rakennusten välissä näkemäänsä pahoinpitelyä, jossa kaksi pahoinpitelee yhtä henkilöä. Pahoinpitelijät säikähtävät silminnäkijöitä ja juoksevat pakoon. Uhri jää makaamaan maahan ja kolme tyttöä ottavat älypuhelimensa esille alkaen kuvata maassa makaavaa uhria. Neljäs tyttö huutaa ”Idiootti, mitä jos sä oisit siinä?” ja menee uhrin luokse soittamaan hätäpuhelua.

Neljännessä videossa kaksi tyttöä kävelee jalkakäytävällä ja suojatien kohdalla toinen jää auton tönäisemäksi. Tyttö lentää maahan ja jää siihen vaikeroimaan. Toinen tyttö seuraa tilannetta kauhistuneena, muistaa aikaisemmat tapahtumat ja ajattelee ”Se voisin olla vaikka minä”. Tämän jälkeen tyttö soittaa hätäpuhelun.

3.2 Julkaisu ja kanavat

11.2.2018 Kuopion paloasemalla vietettävänä 112-päivänä lanseeraasimme kampanjamme, ja siitä oli kirjoitettu edellisen päivän Savon Sanomiin ennakkotiedote. Olimme teettäneet pelastuslaitoksen kustantamana kaksi erilaista roll-upia, joista toisessa oli kuvakaappauksia kyseistä aihetta käsittelevistä lehtiotsikoista ja toisessa still-kuvia videoistamme. Lisäksi tapahtuman aikana videomme pyöri tauotta valkokankaalla, jotta kaikki osallistujat pääsivät sen näkemään. Olimme itse tietenkin paikalla vastailemassa kysymyksiin ja kertomassa lisää aiheesta siitä kiinnostuneille. Tapahtumassa oli paljon eri-ikäistä väkeä ja kampanjamme sai runsaasti huomiota. Moni lapsen tai nuoren vanhempi kiitteli vaikeaa aihetta ja sanoi olevansa ilmiöstä huolissaan. Koimme, että olimme osuneet aihevalinnallamme oikeaan asiaan ja aikaan.

Olimme sopineet pelastuslaitoksen ja yhteistyökumppanimme Tehyn kanssa, että videot julkaistaisiin sosiaalisessa mediassa samana päivänä. Julkaisun jälkeen sekä pelastuslaitoksen että Tehyn Facebook-sivuilla videota oli muutaman tunnin aikana katsottu satoja kertoja ja se oli saanut kymmeniä ”tykkäyksiä”, useat ihmiset myös jakoivat videota eteenpäin. Tällä hetkellä (lokakuu 2018) pelastuslaitoksen Facebook-sivulla video on katsottu 3000 kertaa ja Tehy ry:n sivuilla yli 70 000 kertaa, ”tykkäyksiä” on kertynyt yhteensä n. 800 kpl. YouTubessa videota on katsottu yli 1400 kertaa. Näihin lukuihin ei ole laskettu niitä katsontakertoja tai ”tykkäyksiä”, jotka ovat tulleet yksityisten henkilöiden omassa profiilissaan jakamille videoille, joten todellinen katsojamäärä lienee tätä suurempi. Videota tai osia siitä on näytetty erilaisissa tapahtumissa, kuten koululaisille pidetyissä valistustilaisuuksissa, toisen asteen oppilaitoksissa opettajien toimesta sekä erityisesti nuorisolle suunnatussa tapahtumassa ostoskeskus Matkuksessa Kuopiossa.

3.3 Haastattelu

Matkuksen ostoskeskuksessa Kuopiossa järjestettiin 3.3.2018 Matkuksen Talvirieha, joka oli ajoitettu koululaisten hiihtolomaviikonlopulle. Mainostoimisto Muikkumedian kautta saimme tiedon, että kampanjamme sopisi tapahtuman sisältöön ja että sieltä oli osoitettu kiinnostusta kampanjaamme kohtaan. Olimme yhteydessä Shopping Center Manageriin ja sovimme, että osallistumme kyseiseen päivään. Pyysimme

mukaan tapahtumaan Pohjois-Savon pelastuslaitoksen koulutusyksikön, joka esitteli tapahtumassa mm. kotitalouksien turvallisuuteen liittyviä asioita. Lisäksi paikalle oli järjestetty paloauto, johon ihmiset saivat käydä tutustumassa. Tapahtuman aikana valistusvideomme pyöri valkokankaalla ostoskeskuksen aulassa ja jututimme sitä katsomaan pysähtyneitä ihmisiä aiheesta. Moni oli vaikuttunut ja jopa järkyttynyt näkemästään ja piti aiheita tärkeinä ja ajankohtaisena: muutama toisen asteen opettajaksi esittäytynyt kysyi lupaa videon esittämiseen oppilaitoksessaan. Teemapäivän lomassa haastattelimme 15 nuorta, jotka olivat iältään 13-17-vuotiaita ja kyselimme heidän kokemuksiaan sosiaalisen median käytöstä, kuvaamisesta ja kuvien jakamisesta. Näytimme heille tabletilla myös #äläoleidiootti-videon ja kysyimme ajatuksia siitä ja sen aihepiiristä. Olimme suunnitelleet etukäteen erillisen kaavakkeen (liite 2), jota käytimme haastattelun pohjana ja johon merkitsimme vastaukset. Tarkoituksenamme oli saada jonkinlaisia viitteitä Pohjois-savolaisten nuorten ajatuksista ja kokemuksista sosiaaliseen mediaan ja sen lieveilmiöihin liittyen sekä kuulla heidän mielipiteensä videoiden teemasta, sillä he kuuluivat kohderyhmään. Tavoitteemme ei ollut tutkimuksellinen, eikä haastattelun tuloksia voi yleistää tai pitää tutkimuksellisesti luotettavina.

Haastatelluista nuorista kaikki sanoivat käyttävänsä aktiivisesti Snapchatia, Instagramia, Facebookia sekä YouTubea. Yksi haastateltavista mainitsi erikseen WhatsAppin ja lisäsi, ettei se tosin ole sosiaalista mediaa. Vastaavaan on törmätty nuorten haastattelututkimuksissa: sosiaalisen median muodot uudistuvat ja arkipäiväistyvät niin nopeasti, etteivät nuoret välttämättä edes miellä kaikkia käyttämiään kanavia tai sovelluksia sosiaalisen median välineiksi. Hei eivät myöskään aina ajattele ”käyttävänsä nettiä”, vaikka juuri se mahdollistaa eri sovelluksien, kuten pikaviestimien, käytön. Yleisin sovelluksien ja internetin käytön väline haastattelemlamme nuorilla oli kännykkä, muutama mainitsi tietokoneen tai tabletin.

Viisi nuorta kertoi saaneensa sosiaalisen median kautta epämiellyttäviä tai ei-toivottavia kuvia tai videoita puhelimeensa. Kolmessa tapauksessa kyse oli viestiryhmässä kulkevasta kuvasta ja aiheina olivat itsensä satuttaminen, alastonkuva sekä kuva kuolleesta kolarin uhrista. Kaksi nuorista ei kertonut kuvien sisältöä, mutta kuvailivat niitä ällöttäviksi tai oksettaviksi. Kaikki vastaajat kielsivät koskaan jakaneensa tai lähettäneensä edelleen vastaavanlaisia tai kyseisiä kuvia. Internetissä tai sosiaalisessa mediassa kaksi vastaajista koki kohdanneensa niin epämiellyttävän kuvan tai

videon, että se oli jäänyt mietityttämään pidemmäksi aikaa. Toisessa tapauksessa kyse oli edellä mainitusta kolarikuvasta, toisessa taas terroristeja koskevasta videosta YouTubessa. Ensimmäisessä tapauksessa haastateltava oli kertonut asiasta vanhemmilleen, jälkimmäisessä ei. Syyksi jälkimmäinen kertoi sen, että halusi välttää lisäkysymykset ja keskustelun, joka olisi asian esille tuomisesta seurannut. Suomalaisten nuorten sosiaalisen median käyttöä koskevissa tutkimuksissa on havaittu vastaavaa: vain vajaa kolmannes nuorista kertoisi vanhemmilleen kohdattuaan uhkaa internetissä tai jouduttuaan kännykkäkiusaamisen kohteeksi, opettajalle kertoisi vielä harvempi. Syynä tähän ovat muun muassa se, etteivät nuoret usko vanhempien kykyyn auttaa tilanteessa. Lisäksi nuoret pelkäävät asiasta kertomisen johtavan siihen, että heidän yhteydenpito- ja netinkäyttöoikeuksiaan rajataan. (Rahja 2013, 15.)

Vasten omaa tahtoaan kuvattavaksi kertoi joutuneensa kolme haastatelluista, mutta kaikki totesivat, että kyseessä oli kuitenkin ystävien tai sisarusten välinen pelleily, eikä siitä aiheutunut pahaa mieltä tai ongelmia. Yhden kuva oli ladattu ilman hänen suostumustaan sosiaaliseen mediaan, mutta poistettu sittemmin hänen pyynnöstään.

Haastateltavista nuorista kuusi kertoi soittaneensa joskus hätäkeskukseen. Kolmessa tapauksessa kyseessä oli ystävän tai läheisen sairaskohtaus tai vamma, kolmessa taas sivullisen auttamiseen liittyvä hätäpuhelu (ihminen kaatunut, päihtynyt ihminen makaamassa). Yksi haastateltavista kertoi olleensa itse ensimmäisenä paikalla, kun läheinen on saanut sairaskohtauksen ja antaneensa tälle ensiapua. Ventovieraita kertoi auttaneensa viisi haastateltavaa ja lähes kaikissa tapauksissa kyse oli reitin opastamisesta ulkomaalaiselle tai muulle turistille. Yhden haastateltavan kohdalla kyse oli kaatuneesta vanhuksesta, jonka avuntarvetta tämä oli tiedustellut.

Kysyttäessä tilanteista, joihin olisi pitänyt puuttua, viidellä vastaajista oli omakohtaista kokemusta. Kyseiset tilanteet koskivat salakuvausta, syrjimistä sekä tappeluita. Salakuvaustilanteissa molemmat vastaajat olivat käskeneet kuvaajia lopettamaan kuvaamisen. Tappelutilanteissa haastateltavat eivät olleet menneet väliin, vaan joku muu oli ehtinyt ensin. Toinen haastateltava totesi, ettei itse menisikään, vaan soittaisi ennemmin hätäkeskukseen. Syrjimistapauksessa vastaaja oli selvitelty asiaa ja saanut asianosaiset sopimaan keskenään.

Videoiden herättämät ajatukset olivat kaikilla haastateltavilla samankaltaiset. Vastajat totesivat mm. että *"on typerää kuvata, jos joku tarvitsee apua"* tai *"ei pitäisi pelätä auttaa"*. Eräs haastateltavista totesi, että *"tuollaista tapahtuu oikeasti"* ja toinen oli kiitollinen siitä, ettei *"itsellä tuon ikäisenä ollut vielä somenkäyttömahdollisuutta, eikä tullut ladattua mitään kuvia nettiin, koska niitä ei saa sieltä pois"*. Yksi vastaajista toikin esille, että vanhempien tulisi ohjata lapsiaan sosiaalisen median käytössä nykyistä enemmän.

Havainnot videoista ja niiden tarkoituksiperistä olivat kaikilla haastateltavilla nuorilla samanlaiset. He havaitsivat, että videoiden teemana oli kiusaaminen, välinpitämättömyys, kuvaaminen ja toisten auttaminen sen sijaan. Kaikki kiinnittivät huomiota siihen, että yksi videoiden tytöistä toimi oikein ja muut eivät. Eräs haastateltavista mietti: *"Mitä jos tätä yhtä tyttöä ei olisi?"*

Haastateltavilta kysyttiin lopuksi, muuttivatko videot heidän ajatuksiaan sosiaalisen median käytöstä jatkossa. Kolme vastaajista vastasi kieltävästi, sillä he kokivat osaavansa netiketin jo nyt hyvin ja käyttäytyvänsä muutenkin asiallisesti. Yksi vanhemmista vastaajista kertoi esimerkiksi Snapchatin käytön vähentyneen kaveripiirisään iän myötä merkittävästi, kun koulutehtävät ja opiskelu vievät vapaa-ajasta ison osan. Toinen sanoi toimivansa aina niin kuin haluaisi itseään kohdeltavan. Yksi haastateltavista sanoi olevansa jatkossa vielä varautuneempi, osa taas ei osannut eritellä, miten videot heidän käyttäytymistään muuttavat, vaikka vastasivatkin myöntävästi. Kahdeksan haastateltavaa kertoi saaneensa videoista vinkkejä siihen, mitä saa kuvata ja mitä ei sekä siihen, minkälaisista tilanteista kuvia saa jakaa sosiaaliseen mediaan. Suurin osa koki, että avuntarvitsijaa tulisi auttaa, ja kuten eräs haastateltavista sanoi: *"Herättää ajattelemaan, jos olisi itse vastaavassa tilanteessa."*

4 VALISTUS

Ensihoitopalveluilla ei ole juurikaan neuvonta- ja valistustyötä. Toimialamme on suhteellisen uusi nykyisessä laajuudessaan, vaikkakin ensihoitoa on tuotettu Suomessa suhteellisen pitkään. Aiemmin ensihoidon järjestäminen on ollut monien palveluntuottajien toimintaa ja valvonta on ollut vaihtelevaa. Nykyään suurin vastuu koko ensihoitopalvelun tuottamisesta on sairaanhoitopiireillä ja ensihoidon tuottamaan valistukseen ollaan vasta heräämässä. Pelastuslaitoksilla ja poliisilla valistus-, ja neuvontatyö kuuluu jo perustyöhön ja heillä on siitä pitkä historia: se on kirjattu myös pelastus- ja poliisilakiin. Pelastuslain 2 §:ssä tuodaan esille pelastuslaitoksen velvollisuus tuottaa valistus-, neuvonta-, ohjaus- ja valvontatyötä, joka parantaa ihmisten turvallisuutta ja vähentää onnettomuuksia (Pelastuslaki 2011, §2).

Poliisilain 1 §:ssä ”muut poliisille määrätty tehtävät” sisältävät muun muassa kansalaisten valistus- ja neuvontatyötä (Poliisilaki 2011, §1).

Pelastusviranomaisen suorittama valistus ja neuvonta jaetaan kahteen eri toimintatapaan: turvallisuuskoulutukseen ja valistustapahtumiin. Valistustapahtumat ja niissä tehtävä neuvontatyö on turvallisuuskoulutukseen verrattuna yleispiirteisempää, ja tavoitteena on saavuttaa ns. suuri yleisö. Valistustapahtumat ovat usein erilaisten yleisötapahtumien ja teemapäivien yhteydessä järjestettyjä toimintoja, joissa varsinaisen kohderyhmän määrittely on yleispiirteistä. Valistustapahtumilla saavutetaan kerralla suuri määrä ihmisiä, joten turvallisuuteen ja pelastuslaitoksen toimintaan liittyvää tietoutta saadaan välitettyä tehokkaasti. Tärkeänä osana suuren yleisön tavoittamisessa on myös valtakunnallinen ja paikallinen media. Valistustapahtumien tavoite on herättää ihmisten mielenkiinto turvallisuusasioihin ja parantaa heidän toimintavalmiuksiaan. Lisäksi tavoitteena on saada näkyvyyttä pelastuslaitoksen omalle toiminnalle. (Pursiainen 2009, 29.)

Ensihoidon toimijoiden tuottama valistus on jäänyt auttamattomasti jälkeen niin poliisin kuin pelastustoimenkin valistustoiminnasta. Ensihoidon tuottama valistus ei ole organisoitua tai järjestelmällistä ja lukuun ottamatta joidenkin yksittäisten toimijoiden sosiaaliseen mediaan lataamia opetusvideoita, valistus on lähinnä potilaiden luona tapahtuvaa valistusta ensihoitajien toimesta tai muiden viranomaisten järjestämässä teemapäivissä mukana olemista. Ensihoito on osa terveydenhuoltoa, mutta sen toiminnan pääpaino on aina ollut sairauksien ja tapaturmien hoitamisessa, ei

niinkään terveyden edistämisessä. Terveyden edistäminen on sen ylläpitämisen lisäksi kuitenkin velvoite, joka on asetettu Terveydenhuoltolaissa (Terveydenhuoltolaki 2010).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimiva tutkimus- ja kehittämislaitos, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa ja vaikuttaa jokaisen suomalaisen terveyden ja hyvinvoinnin puolesta (THL 10.11.2016). THL:lla on ollut vuosien mittaan useita kampanjoita ja teemoja liittyen terveydenhuollon valistukseen, joilla se on pyrkinyt vaikuttamaan esimerkiksi nuorten asenteisiin päihteidenkäyttöön liittyen. THL toteaa sivuillaan, että vaikka valistuksella ei voida välttämättä välittömästi vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen, sillä voidaan edistää vähitellen kulttuurillista muutosta, kun mielipideilmasto ja sosiaaliset normit muuttuvat. Tästä THL antaa esimerkkinä Panimoliiton Kännissä olet ääliö-kampanjan, jonka tarkoituksena ei ollut niinkään saada alkoholin juomista loppumaan, vaan vaikuttaa nuorison asenteisiin niin, että nämä näkisivät humalahakuisen juomisen epäsuotuisassa valossa ja uskaltaisivat olla avoimesti sitä mieltä. (THL 5.7.2016, 1.)

Vaikka sairaalan ulkopuolisessa ensihoidossa tapahtuva valistus ja neuvonta on pienimuotoista, terveydenhuollolla on paljon yleistä kampanjointia, esimerkiksi THL:n ”STOP influenssa –ota rokote”-kampanja (THL 2016). Voidaankin ajatella, että ensihoidon potilaat kuuluvat näiden yleisten valistuskampanjoiden piiriin.

Olisi kuitenkin suotavaa, että myös ensihoidon toimijat osallistuisivat valistuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Ensihoidossa on muun muassa paljon kokemusperäistä tietoa ihmisten käyttäytymisestä tapaturman tai sairaskohtauksen sattuessa ja tähän asiaan valistuksella voitaisiin yrittää vaikuttaa. Ensihoitaja saattaa olla ainoa terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka potilas kohtaa, ja näin ollen avainasemassa jakaessaan tietoa sairauksista, terveydenhuoltopalveluista tai esimerkiksi alkoholikäytöstä. Ihmisten kotona tapahtuva tai erilaisilla teemapäivillä esitetty valistus auttaisi ihmisiä myös ymmärtämään ensihoidon toimintaa ja tarkoitusta nykyistä paremmin. Tällä voisi olla vaikutuksia esimerkiksi hoitoketjun sujuvuuteen, kun ensihoidon potilaiksi valikoituisivat siitä eniten hyötyvät ihmiset, sekä työ- ja potilasturvallisuuteen ja työhyvinvointiin, kun ihmiset ymmärtäisivät auttaa uhreja ja antaisivat ensihoitajille ja muulle pelastushenkilöstölle työrauhan.

Tämän työn tarkoituksena on tuottaa yhteistyökumppaneiden kanssa laadukkaita valistusvideoita, joiden teemana on uhrien auttaminen kuvaamisen sijaan. Videoilla on tarkoitus vaikuttaa yleiseen mielipideilmastoon kasvattamalla kulttuurista ja sosiaalista painetta niin, että ihmiset muuttaisivat asenteitaan ja käyttäytymistään kohdatessaan apua tarvitsevan ihmisen tai käyttäessään sosiaalista mediaa (Soikkeli, Salasuo, Puuronen & Piispa 2015, 18).

5 SOSIAALINEN MEDIA -SOME

Jussi-Pekka Erkkola Pro gradun (2009) mukaan sosiaalinen media on käsitteenä teknologiasidonnainen ja rakenteinen prosessi, jossa yksilöt ja ryhmät rakentavat yhteisiä merkityksiä sisältöjen, yhteisöjen ja verkkoteknologioiden avulla vertais- ja käyttötuotannon kautta. Samalla sosiaalinen media on jälkiteollinen ilmiö, jolla on tuotanto- ja jakelurakenteen muutoksen takia vaikutuksia yhteiskuntaan, talouteen ja kulttuuriin.

Tänä päivänä niin nuoret kuin vanhatkin käyttävät sosiaalista mediaa päivittäin ja se on läsnä jokapäiväisessä elämässämme. Sosiaaliseen mediaan käytettäviä laitteita löytyy kodeistamme useita erilaisia: älypuhelimia, nettitelevisioita, tietokoneita, kannettavia tietokoneita ja tablettitietokoneita. Sosiaalinen media ja siihen liittyvät sovellukset kehittyvät jatkuvasti ja ovat yhä enemmän läsnä ihmisten arjessa. (Hinton & Hjort 2013, 1.)

Lapset ja nuoret viihtyvät internetissä nykyajan teknologian tuomien mahdollisuuksien vuoksi. Vuosituhannen alussa sosiaalista mediaa edustivat lähinnä blogi- tyyppisten keskustelufoorumien joukko sekä IRC-Gallerian kuvallinen yhteisöpalvelu. Samoihin aikoihin nuorten käytössä olivat chat- ja pelimaailma Habbo hotel sekä kotimainen Koulukaverit.com- yhteisöpalvelu. Tuolloin ei vielä puhuttu sosiaalisesta mediasta vaan uuden sukupolven verkkopalveluista. 2000-luvun puolivälin jälkeen Suomeen rantautuivat YouTube, Facebook ja Twitter, jotka tekivät Suomesta muutamassa vuodessa tyypillisen länsimaan erilaisten palveluiden käytössä. Alkoi muodustua käsite ”sosiaalinen media”. Edullisten kamerapuhelimien myötä sosiaalinen media siirtyi toden teolla mobiiliin aikakauteen tiedon jakamisen, sisällön tuotannon ja verkostoitumisen myötä. (Pönkä 2017, 7).

Nykyisin pikaviestipalvelut, Facebook ja monet muut sosiaalisen median alustat ja sovellukset mahdollistavat reaaliaikaisen ympärivuorokautisen yhteydenpidon kavereihin, mielenkiinnon kohteisiin, uutisten seuraamiseen ja kuvien jakamiseen. Tänä päivänä kouluissa opettamisen tueksi on otettu käyttöön sosiaalisen median viestimiä, koska monet niistä sopivat yksilöllisen tai yhteisöllisen oppimisen tueksi ja nuoret ovat jo niiden käyttäjiä. Pönkä (2017, 26) toteaa, että usein opettajilla on vähemmän kokemusta sosiaalisesta mediasta kuin oppijoilla ja sosiaalisen median käyttö opetuksessa sisältää epäonnistumisen riskin. Riski kuitenkin kannattaa ottaa, jotta opetusmetodeja saadaan uudistettua. Sanotaankin, että on yleissivistävää hallita sosiaalisen median välineitä, koska se on niin vahvasti mukana päivittäisessä elämässämme, kuten opiskelussa, työelämässä ja politiikassa.

5.1 Suomalaisen yleisimmin käyttämät palvelut sosiaalisessa mediassa

Facebook on yksi tunnetuimmista yhteisöpalveluista, joka mahdollistaa monipuolisen vuorovaikutuksen toisten käyttäjien kanssa (Kalliala & Toikkanen 2012, 113). Facebookissa käyttäjä luo oman profiilin, jossa valitsee kaverit, joille julkaisee päivityksiä ja joiden kanssa kommunikoi. Omien tietojen jakamista voidaan rajoittaa siten, että se joko täysin avoin kaikille, kontrolloitu tai täysin yksityinen. Facebook on kaikille avoin yhteisöpalvelu, mutta käyttäjien tulee olla iältään vähintään 13 vuotta, vaikka siihen pystyvät kuitenkin rekisteröitymään myös tätä nuoremmat käyttäjät (Facebook newsroom 2018). Suomessa Facebookin käyttäjiä oli vuonna 2013 2.1 miljoonaa (Meklas 2013).

Facebookin omistama Messenger on pikaviestipalvelu, joka toimii rekisteröityneiden Facebook-käyttäjien kesken. Pikaviestisovellus mahdollistaa viestien, kuvien ja videoiden jakamisen yksityisesti tai useamman käyttäjän kesken. Sovelluksella on mahdollista olla reaaliaikaisesti yhteydessä äänipuheluna tai videopuheluna. (Facebook newsroom 2018.)

WhatsApp on niin ikään Facebookin omistama pikaviestisovellus, jolla voi laittaa viestejä, ryhmäviestejä, tiedostoja ja soittaa ääni- tai videopuheluita vapaasti myös ulkomaille. Erillisiä puhelumaksuja tai viestimaksua ei tarvita, vaan sovellus käyttää internetiä toimiakseen. WhatsAppissa käyttäjät voivat muodostaa ryhmiä, joissa vies-

tintä tapahtuu tai viestejä voidaan laittaa yksityisesti henkilöille, jotka ovat rekisteröityneet sovelluksen käyttäjiksi. Sovelluksen käyttö on hyvin yleistä perheiden tai ystävien kesken, työpaikoilla sekä urheiluseuroilla sovelluksen helppokäyttöisyyden ja ryhmäviestintämahdollisuuden vuoksi. Alle 13-vuotias ei saa käyttää WhatsApp-palvelua. (WhatsApp 2018, Tilastokeskus 2014.)

Instagram on sovellus, jonne voi ladata kuvia ja videoita. Sovelluksessa kuvien ja videoiden muokkaaminen mieleiseksi on mahdollista ja jaettuja julkaisuja voi kommentoida ja ”tykätä” vapaasti. Sovelluksesta kuva on helppo jakaa haluamaansa sosiaaliseen mediaan esimerkiksi Facebookiin. Älypuhelimien yleistymisen myötä kuvien ja videoiden paikantaminen on tullut mahdolliseksi. Se tekee kuvien ja videoiden jakamisesta mielenkiintoisempaa ja käyttäjilleen henkilökohtaisempaa. Käyttäjät saavat paikannuspalvelun kautta kerrottua tarinansa yksityiskohtaisemmin. (Hinton & Hjort 2013; Instagram 2018; Peltier & Davis 2015.)

Googlen omistama YouTube on suosituin videoiden suoratoistopalvelu ja sillä on kuukausittain miljardi käyttäjää. Nämä käyttäjät lataavat palveluun satoja tunteja videoita yhden minuutin aikana (Lange 2014, 8). YouTubessa olevia rajoittamattomia videoita pystyy jokainen katsomaan ilman rekisteröitymistä, mutta videoiden jakamiseen ja kommentointiin vaaditaan käyttäjätilin luominen. YouTube-tilin käyttöönotto vaatii rekisteröitymistä sekä toimivaa sähköpostiosoitetta. Ikäraja sovelluksen käytölle on 13-vuotta. (YouTube 2018.)

2011 alkunsa saanut Snapchatin käyttö on lisääntynyt rajusti näihin päiviin saakka. Vuonna 2014 sillä lähetettiin jopa 700 miljoonaa kuvaa ja 500 miljoonaa tarinaa päivittäin. Snapchat on uudenlainen ja erikoisilla ominaisuuksilla varustettu kuvien ja videoiden jakamiseen tarkoitettu sovellus, joka on suunnattu etenkin nuorille ja nuorille aikuisille. Kuvia ja videoita, joita kutsutaan snapeiksi, voidaan jakaa tietylle henkilölle tai ryhmälle erikseen määritellyksi ajaksi. Käyttäjä määrittelee ajan 1-10 sekuntia, jonka jälkeen kuvat ja videot poistuvat näkyvistä kokonaan. Tässä sovelluksessa on myös mahdollisuus kertoa tarinoita, jotka ovat luettavissa vuorokauden ajan ennen poistumista. Snapchatin sovelluksilla voit muokata ottamiasi kuvia ja videoita mieleiseksi. Snapchatin käyttö edellyttää rekisteröitymistä ja 13-vuoden ikää. (Peltier & Davis 2015.)

Twitter on yhteisö- ja viestintäpalvelu, joka perustuu lyhyiden viestien ja kuvien jakamiseen. Twitter on kaikille avoin, viestintä on siellä julkista ja se ei vaadi mitään erillisiä hyväksymiskäytäntöjä. Tämän vuoksi twitteriä on helppo käyttää matalalla kynnyksellä vuorovaikutukseen ennestään tuntemattomien ihmisten kanssa. Twitteristä on tullut suosittu poliitikan, yhteiskunnallisten asioiden ja uutisten saralla juuri näkyvyytensä vuoksi, vaikkakaan se ei ole suosituin sosiaalisen median palvelu. Merkkien rajoitettu määrä (280) tekee Twitterissä viestinnän selkeäksi, ytimekkääksi ja lyhyeksi, mikä edesauttaa uutisten leviämistä suurelle joukolle. Twitteriin on kehittynyt aivan omanlainen kielioppisääntö, juurikin tämän rajoitetun merkkien määrän vuoksi. Tunnetuimpana näistä kielioppisäännöistä on aihetunniste eli "hashtag", jonka symboli on #. Käyttämällä kyseistä symbolia ja hakusanaa käyttäjät voivat etsiä sosiaalisesta mediasta kaikkia kyseistä aihetta koskevia uutisia tai juttuja. Twitterin ikäraja niin ikään on 13-vuotta. (Isotalus, Jussila & Matikainen 2018.)

5.2 Some ja nuoret

Tapahtumat maailmalla ovat muuttuneet helpommin saavutettaviksi ihmisen olinpaikasta riippumatta. Tämän ovat mahdollistaneet internet ja eri sosiaalisen median kanavat. Yhteiskunta on siirtynyt yhä enemmän verkkoon ja useat arkiset asiat pystytään toimittamaan siellä. Vanhemmilta ihmisiltä kehitys on vaatinut opettelua, mutta nuoremmilta sukupolvilta se sujuu kuin luonnostaan, ovathan he diginatiiveja. Diginatiivi-termin lanseerasi vuonna 2001 yhdysvaltalainen kirjailija Marc Prensky, joka kutsuu termillä sitä väestönosaa, nuorisoa, joka on syntynyt kaiken tietotekniikan ja internetin keskelle, eikä ole elänyt aikaa ennen niitä. Prenskyn mukaan diginatiiveille on ominaista multitaskaaminen ja toimintojen päällekkäisyys sekä nopean tiedonsaannin tarve. (Prensky 2001.) Monen eri median samanaikainen käyttö eli multitaskaaminen onkin yleistä erityisesti 11-14-vuotiaiden nuorten keskuudessa. On tavallista, että nuori katsoo televisiota samalla kun pelaa netissä ja lähettelee viestejä kavereilleen esimerkiksi Messenger-sovelluksella (Noppiari, Uusitalo, Kupiainen & Luostarinen 2008, 5). Nuorille sosiaalisen median yhdistäminen kaikkeen päivittäiseen toimintaan on täysin normaalia, sillä he ovat kasvaneet siihen. Internet ja sosiaalinen media on avannut ovet kaikkialle maailmaan, eikä käyttäjän fyysisellä sijainnilla ole merkitystä. Verkossa tapahtuvaa toimintaa ei mielletä muusta elämästä erilliseksi, vaan se on osa elämää: sekä näyteikkuna että katsomo

muuhun maailmaan. Se on paikka, jossa luodaan kontakteja, ystävystytään, tehdään yhdessä, ollaan sosiaalisia, kuulutaan yhteisöön. (Joensuu 2011, 14-15.)

Lapset ja nuoret käyttävät sosiaalista mediaa ja internetiä eri tavoin riippuen yksilöstä, sukupuolesta ja ikäryhmästä. Vuonna 2011 tehdyssä kansallisessa tutkimuksessa lasten ja nuorten sosiaalisen median ja verkkopalveluiden käytöstä todetaan, että erilaisia tietokone-, internet- ja mobiilipelejä pelaavat ahkerimmin 7-12-vuotiaat, etenkin pojat. Tämän ikäryhmän lapset käyttävät myös muita ikäryhmiä useammin internetiä päivittäin, kuitenkin vähemmän aikaa kerrallaan, kuin muiden ikäryhmien lapset ja nuoret. YouTubea käytetään vähemmän kuin vanhempien lapsien ryhmissä ja etenkin Facebookin käyttö on huomattavasti vähäisempää.

13-15-vuotiaiden sekä 16-20-vuotiaiden välillä eroja ei enää näy niin paljon: YouTubeen ja Facebookin käyttö on molemmissa ikäryhmissä varsin yleistä, samoin kuin erilaisten blogien seuraaminen. Tyttöillä poikia yleisempää on Facebookin käyttö sekä blogien lukeminen ja kommentoiminen. Oman blogin pitäminen tai muun mediasisällön julkaiseminen on kaikissa ikäryhmissä melko harvinaista. (Aarnio ja Multisilta 2012, 8-17.) Myös Kangas ja Cavén ovat tulleet tutkimuksessaan samaan tulokseen: suurin osa internetin käyttäjistä on haluton tuottamaan omaa (julkista) mediasisältöä ja vain harva haluaa tuoda itseään esille tai tunnetuksi (Kangas & Cavén 2011, 12).

Oman elämän avaaminen ja kuvien tai videoiden huoleton jakaminen on yleistä nuorison keskuudessa ja sitä voidaankin pitää eräänlaisena nykyajan päiväkirjana. Sosiaalisen median tarkoitus on siis ennen kaikkea sosiaalisuus: se mahdollistaa osallistumisen, keskustelun, vertaistuen ja itsensä ilmaisun. Verkossa luodaan sosiaalisia suhteita ja löydetään yhteisöjä, joihin samaistua ja kuulua. (Rahja 2013, 7-11.) Internetissä jokainen saa olla sellainen kuin haluaa, vaikkei se aina täysin vastaisi todellisuutta. Nettipalveluissa, kuten Facebookissa, voi julkaisujensa perusteella luoda itsestään tahtomansa kuvan ja toisaalta taas kommentoidessaan saa pysyä anonyyminä niin halutessaan (Aarnio & Multisilta 2012, 4).

5.3 Somen positiivisia vaikutuksia

Internet ja sosiaalinen media on nuorille tärkeä itseilmaisun ja sosiaalisen kanssakäymisen kanava. Somessa ystävystytään ja ylläpidetään kaveruussuhteita, saadaan ja annetaan vertaistukea ja opitaan uusia asioita omista mielenkiinnon kohteista. Media voi parhaimmillaan kehittää lapsen moraalista ajattelua ja empatiaa sekä harjoittaa tunteidenhallintaa ja roolinottotaitoja. Se antaa rakennusaineita identiteetin kypsymiseen, tarjoaa roolimalleja ja tuo sisältöjä leikkeihin. Sosiaalinen media tarjoaa nuorelle mahdollisuuden kehittää ja etsiä omaa identiteettiään, saada ja antaa palautetta, hakea vastauksia ja luoda yhteisöjä tai kuulua niihin. Somessa nuori kokee vaikuttavansa asioihin ja kasvottomuus voi antaa ujollekin nuorelle mahdollisuuden ilmaista omia mielipiteitään ja saada omaa ääntään kuuluville. (Salokoski & Mustonen 2007, 8 & 23.) Sosiaalinen media voi lisätä nuoren itsevarmuutta esimerkiksi juuri tämän takia, mutta myös koska se lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja mahdollistaa erilaisen sosiaalisen kanssakäymisen kentän kuin reaali maailma (Rahja 2013, 11). Nuoret elävät elämäänsä yhtä lailla ja samaan aikaan niin reaali maailmassa kuin internetissä ja somessakin. Internetin ja sosiaalisen median sisällöt heijastavat ulkopuolista maailmaa, mutta toisaalta sen luomat sisällöt heijastuvat myös ulkomaailmaan nuorten toiminnassa ja käyttäytymisessä. (Jonsuu 2011, 21.) Sosiaalisen median käyttö harrastustoimintana, kuten blogien tai videoblogien eli vlogien ylläpito, saattaa näin ollen vaikuttaa positiivisesti jopa tulevaisuuden työelämään. Moni nuori kokeekin mielenkiintoa kulttuuri- ja viihdealoja kohtaan ja pitävät opetus- tai koulutus alaa sekä media- ja viestintä alaa potentiaalisina tulevaisuuden työpaikkoinaan. (Rahja 2013, 9.)

5.4 Somen varjopuolet

Nuorilta kysyttäessä sosiaalisen median haittapuolista he mainitsevat mm. paineen ”netti-minän” luomiselle, itsetunnon heikentymisen ja ulkonäköpaineet etenkin työtöillä, ryhmäpaineen muodostumisen sekä negatiivisen kommentoinnin ja kiusaamisen (Räisänen & Tölli 2017, 23). Kiusaamiseksi nuoret kokevat esimerkiksi vihamielisen kommentoinnin, häirinnän ja verkkovainoamisen, mustamaalaamisen tai (yksityisten) asioiden paljastamisen, toiseksi henkilöksi tekeytymisen sekä poissulkemisen (Kettunen 2014, 41-44). Marko Forssin (2016, 11) kandidaatin tutkieman mukaan (koulu)kiusaaminen voidaan luokitella kolmeen osaan: fyysiseen, henkiseen ja

sosiaaliseen kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen on käsitteenä melko selkeä. Henkisen kiusaamisen sijaan käytetään mielummin käsitettä psyykkinen kiusaaminen, vaikka näillä tarkoitetaan samaa asiaa. Forssin tutkielmassa nostetaan esille sosiaalinen kiusaaminen, jossa kiusattu suljetaan ryhmän ulkopuolelle tai jätetään muutoin huomiotta. Tällainen tekemuoto on yleinen epäsuora kiusaamisen muoto, joka on tyypillistä ryhmäkiusaamisen muotoa. Poissulkeminen esimerkiksi WhatsApp-ryhmästä voi siis olla sosiaalista kiusaamista. Anonymiteetti eli kasvottomuus mahdollistaa negatiivisen kommentoinnin ja tarkoituksenmukaisen häiriköinnin netissä. Kasvottomana on helppo haukkua, ärsyttää, kiusata ja pelotella, mutta myös johtaa harhaan. Esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön riski kasvaa, kun ihminen pystyy anonymisti esittämään jotakuta muuta, kuin oikeasti on. (Aarnio & Multisilta 2012, 4.)

6 KUVAAMINEN JA RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU

Videoiden tai kuvien ottaminen ja jakaminen on tänä päivänä todella helppoa kehittyneillä älypuhelimilla. Sosiaaliseen mediaan ladataan koko ajan kuvia ja videoita, jotka voivat olla haitaksi niin kuvan jakajalle kuin kuvassa olevalle henkilölle. Ihmiset eivät välttämättä tiedosta kuvia ottaessaan ja niitä jakaessaan, että siihen liittyy tiettyjä velvollisuuksia ja riskejä. Itse kuvan ottamiseenkin voi liittyä riskejä. Lehdissä on kirjoitettu tapaturmista, missä selfien ottaja on tippunut jyrkänteeltä ja kuollut tai loukkaantunut hengenvaarallisesti.

Onnettomuuspaikoille ihmiset saattavat kokoontua kuvamaan jännittävää tilannetta, aiheuttaen paitsi itselleen, myös pelastushenkilöstölle ja sivullisille vaaratilanteita ja muuta haittaa. Onnettomuuspaikkojen kuvaamisella unohdetaan myös helposti avustamisvelvollisuus, josta on säädetty Tieliikennelaissa. Sen mukaan ”tienkäyttäjän on jäätävä liikenneonnettomuuspaikalle ja kykynsä mukaan avustettava loukkaantuneita sekä muutoinkin osallistuttava niihin toimenpiteisiin, joihin onnettomuus antaa aiheutta”. Käytännössä tämä tarkoittaa vähintään hätäpuhelun tekoa. Lisäksi Poliisilain 3§:n mukaan ”jokainen on velvollinen päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomatt-

tavan omaisuus- tai ympäristövahingon torjumisessa, jollei tällaiseen toimenpiteeseen osallistuminen ole henkilön ikä, terveydentila tai henkilökohtaiset olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta”.

Arkaluontoisten kuvien ottaminen ja jakaminen voivat tuoda jälkeensä ongelmia: internetiin ladatut kuvat ovat hankalia poistaa ja niiden käyttöä on vaikea rajata. Harkintaa tulee käyttää kuvia julkaistessaan, sillä koskaan ei voi tietää, kuka niitä katsoo ja mihin tarkoitukseen niitä käytetään. Kuvassa olevilta tulee kysyä lupa kuvaamiseen ja sen jakamiseen sosiaalisessa mediassa, sillä omasta mielestä viatoman kuvan tai hauskan videon levittämisestä ilman lupaa voi saada rangaistuksen. Esimerkiksi vuonna 2016 YouTube-palveluun ladattiin ”Raivokas risujemmaaja”-video. YouTube-palvelussa kyseistä videota on katsottu yli miljoona kertaa ja videosta on tehty useita erilaisia versioita. Videon kuvaaja jakoi kyseisen videon nettiin sillä seurauksella, että sai sakkotuomion yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä (Kuukkanen 2017).

Sosiaalisen median väärinkäyttö ja siihen liittyvien rikosten mahdollisuus on läsnä koko ajan, sillä internet liittyy moniin arkisiin toimintoihimme. Tämän mahdollistavat mukana kulkevat älypuhelimet ja monella käytössä olevat tabletti- ja pöytätietokoneet. Sosiaaliseen mediaan ja sen lieveilmiöihin liittyvät rikosnimikkeet ovat moniulotteisia. Ihmiset eivät aina ymmärrä tehneensä väärin jakaessaan kuvia eteenpäin, joskus taas teko voi olla tietoista koulukiusaamista. Rikosnimikkeitä on paljon, joista yleisimpiä ovat kiusaaminen, kunnianloukkaus, viharikos, vainoaminen, identiteettivarkaus, petos, seksuaalirikos ja tekijänoikeusrikos. Kunnianloukkauksesta esimerkkinä toimii näpistyksen kohteeksi joutuneen kauppiaan sosiaaliseen mediaan lataama video tai kuva tekijöistä: kauppias voi saada toiminnastaan sakkotuomion. (Forss 2014, 9-10)

6.1 Mikä saa kuvaamaan?

Yksi syy kuvaamiselle lienee se, että kännykkäkamera on helposti saatavilla. DNA:n teettämän tutkimuksen mukaan lapselle hankitaan puhelin yleensä tämän aloittaessa koulun 6-7-vuotiaana ja hankittava laite on yleisimmin älypuhelin (DNA 2016). Lasten ja nuorten vapaa-ajan tutkimus vuodelta 2016 paljastaa, että suomalaisista 7-14-vuotiaista lapsista 88 prosenttia omistaa älypuhelimien tai sellainen on hänen

käytössään. Selvityksestä käy ilmi, että näistä lapsista yli 90 prosenttia käyttää älypuhelintaan päivittäin, kun taas sellaisten lasten osuus, joiden puhelimessa ei ole älyominaisuutta, jää alle viiteen prosenttiin. Tästä voidaan päätellä, että lapset käyttävät puhelinta paljon muuhunkin, kuin soittamiseen tai viestittelyyn. 68 prosenttia vastaajajoukosta kertoo, että älypuhelin on heidän yleisin netinkäyttövälineensä. Vastauksista käy ilmi myös kuvaamisen ja videokuvaamisen yleisyys: 10-11-vuotiaista yli 30 prosenttia ja 16-17-vuotiaista jo yli 50 prosenttia kuvaa jotakin joko päivittäin tai useita kertoja päivässä. 7-9-vuotiailta kysyttäessä käyttävätkö he kännykkää kuvaamiseen joskus, kyllä-vastanneiden osuus on 86 prosenttia. Kuvien tai videoiden julkinen jakaminen ei ole lasten ja nuorten keskuudessa kovin yleistä, mutta tilastoissa on nähtävissä piikki teini-iässä: kun 10-11-vuotiaista vain muutammat jakavat kuviaan julkisesti, 14-15-vuotiaista niin tekee päivittäin jo lähes 20 prosenttia; tämän jälkeen innostus julkiseen jakamiseen taas hiipuu. Omien otosten jakaminen ystävien ja tuttujen kesken sen sijaan on paljon yleisempää: 10-11-vuotiaista 20 prosenttia jakaa kuvia päivittäin tai useita kertoja päivässä, 14-15-vuotiaista jo lähes puolet. Tytöt jakavat kuvia sekä julkisesti että yksityisesti huomattavasti poikia useammin, myös toisten tekemien sisältöjen välittäminen eteenpäin on yleisempää tytöillä. Kaikissa ikäryhmissä yksityisiin nettikeskusteluihin osallistuminen on varsin yleistä: 10-11-vuotiaista yli 60 prosenttia ja 14-15-vuotista lähes 90 prosenttia kertoo tekevänsä näin päivittäin tai useita kertoja päivässä. Päivittäin myös 30-70 prosenttia lapsista ja nuorista kommentoi tai tykkää toisten päivytyksistä ja näiden jakamista sisällöistä; innostus tähän kasvaa iän myötä. (Merikivi, Myllyniemi & Salasuo 2016, 17-18; 20-30.)

Nuoret haluavat jakaa elämäänsä ja kokemuksiaan ystävien ja läheistensä kesken ja nettiyhteys erilaisine ohjelmineen luo siihen oivan mahdollisuuden. Lapsille tehdystä tutkimuksista käy ilmi, että kännykkäkuvaaminen on päiväkirjamaista ja sitä harrastetaan etenkin silloin, kun tapahtuu jotain mielenkiintoista tai jännittävää tai huomataan jotain erikoista. Kännykkä on koko ajan matkassa, joten sillä voi ottaa kuvan tai videon heti, kun havaitaan jotain kuvaamisen arvoista. Kännykkään tallennetaan kuvia ja videoita hauskoista jutuista, mutta myös vaikeista ja pelottavista asioista. (esim. Sintonen, Fornaro, Kauppinen & Noroviita 2013, 2; 13-14; 32.) Lapsi tai nuori jakaa ottamiaan kuvia vain harvoin ja tuolloinkin vain läheisilleen (Sintonen et al 2013, 25-26 ja Villi 2010, 75). Yleensä kyseessä on tarve sosiaali-

suudelle: halutaan näyttää, mitä omassa elämässä tapahtuu (Villi 2010, 125). Nuorista kolme neljästä kertoo olevansa yhteydessä ystäviinsä netin välityksellä päivittäin, 20 prosenttia monta kertaa päivässä (Merikivi et al 2016, 69-70). Tilastojen valossa on nähtävissä, että vaikkei kovin moni nuori tarkoita ottamiaan kuvia tai videoita julkisiksi, leviävät ne yksityisissä nettikeskusteluissa ja ystävien välityksellä. Voidaan päätellä, että kun kuvan saa sellainen lapsi tai nuori, joka harrastaa enemmän julkista jakoa, voi kuva päätyä lopulta julkiseksi.

Paitsi ihailu ja ”tykkäyksien” toive, myös ryhmäpaine voi saada nuoren lataamaan itsestään tai muista otettuja kuvia sosiaaliseen mediaan. Taloustieteellisen yhdistyksen julkaiseman artikkelin mukaan monesta eri kansainvälisestä tutkimuksesta käy ilmi, että ihmisillä, etenkin nuorilla, on valtava tarve miellyttää sosiaalista ympäristöään ja olla samanlainen kuin muut ympäröivät ihmiset. Tällaista oman käyttäytymisen muuttamista muiden käyttäytymistä vastaavaksi, eli pyrkimystä yhdenmukaisuuteen, kutsutaan konformismiksi. Konformismi on sitä vahvempaa, mitä tutumpi sosiaalinen ympäristö on: käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuori pukeutuu todennäköisesti samalla lailla kuin paras ystävänsä ja he kuuntelevat samanlaista musiikkia tai seuraavat samoja asioita sosiaalisessa mediassa. Pyrkimys samankaltaisuuteen synnyttää myös pelon ryhmän ulkopuolelle jäämisestä; ryhmästä syrjäytymisen on tutkittu aiheuttavan jopa fyysistä kipua vastaavan reaktion ihmisen aivoissa. (Halko & Hytönen 2014, 470-472.) Tämä voi johtaa siihen, että jaetaan eteenpäin esimerkiksi epäedullista kuvaa tai videota jostain toisesta nuoresta, vaikka itse ajateltaisiinkin, ettei se ole oikein. Kuvien, videoiden ja muiden tuotosien lataamisella nettiin nuoret hakevat paitsi yhteenkuuluvuuden tunnetta myös kommentteja, palautetta ja ”tykkäyksiä” (Noppari, Kupiainen, Uusitalo & Luostari- nen 2008, 93, 100).

6.2 Kriisikäyttäytyminen

Vuonna 1994 julkaistusta MV ESTONIAN onnettomuustutkinnan loppuraportista käy ilmi, kuinka eri tavoin ihmiset käyttäytyvät katastrofin sattuessa. Pieni osa ihmisistä luotti intuitioonsa ja alkoi hakeutua turvalliseen paikkaan heti huolestuttuaan epänormaaleista äänistä, enemmistö vasta, kun laiva alkoi kallistua ja hengenvaara kävi ilmeiseksi. He osasivat kuitenkin toimia järkevästi ja hakeutuivat turvaan nopeasti ja aikaa tuhlaamatta. Näiden ihmisryhmien lisäksi oli kuitenkin sellaisia, jotka

eivät osanneet toimia: he eivät joko uskoneet, että mitään vaaraa oli olemassa tai eivät osanneet toimia järkevästi. Raportista käy ilmi, että osa ihmisistä vain seiso paikallaan kuin halvaantuneina tekemättä mitään ja osa käyttäytyi hysteerisesti ilman minkäänlaista järkevää tarkoitusta toimissaan. Suurin osa sekavasti tai epäloogisesti käyttäytyvistä ihmisistä menehtyi onnettomuudessa, vain osa pääsi pakenemaan. Ne ihmiset, jotka selviytyivät, pystyivät pelostaan huolimatta toimimaan järkevästi ja loogisesti, eikä heidän toimintakykynsä lamaanut. (Onnettomuustutkintakeskus 1994, 199-202.)

Selviytymistä tutkinut psykologi John Leach on tullut tutkimuksissaan samanlaiseen lopputulokseen ja toteaa, että ihmiset käyttäytyvät kriisitilanteessa kolmella eri tavalla: pakenevat, taistelevat tai lamaantuvat. Kyseessä on autonomisen hermoston reaktio, eikä ihmisellä itsellään ole sillä hetkellä juurikaan vaikutusta sen toimintaan. (Leach 2011.) Käyttäytymistieteissä on kuitenkin jaoteltu ihmisiä vielä useampaan eri ryhmään riippuen heidän lähestymistavastaan tai käyttäytymisestään onnettomuuspaikalla. Nämä eri ryhmät ovat huolestuneet, palaajat, uteliaat, auttajat, surijat ja tukijat. Ihmisten on havaittu kuuluvan johonkin ihmisryhmään, vaikka he eivät olisi fyysisesti onnettomuuspaikallakaan; sosiaalinen media ja internet ovat mahdollistaneet "osallistumisen" ja ihmiselle ominaisen toiminnan onnettomuuden tapahtuessa ilman fyysistä läsnäoloa. Ihmiset käyttäytyvät tutkijoiden mukaan kuitenkin usein eri tavalla riippuen siitä, ovatko he fyysisesti paikalla vai "netin ääressä": ihminen, joka onnettomuuden sattuessa olisi auttaja, voikin muuttua verkon välityksellä vain uteliaaksi. (Hughes, Palen, Sutton, Liu & Vieweg 2008.)

6.3 Onnettomuuksien kuvaaminen

Emme ole löytäneet vakuuttavaa tutkimusnäyttöä siitä, miksi ihmiset kuvaavat onnettomuuksia ja jakavat kuvia niistä sosiaalisessa mediassa, mutta käyttäytymispsykologiaan pohjaten joitain arvauksia voidaan tehdä. Ensinnäkin, onnettomuudet tapahtuvat yllättäen ja järkyttävät ihmisen arkea. On jo todettu, että etenkin nuoret kuvaavat mielellään tapahtumia, jotka poikkeavat normaalista. On siis mahdollista, että kyseessä on ajattelematon teko, totuttu tapa. Kuvan tai videon ottamisella ja sen julkaisemisella saatetaan hakea hyväksyntää, "tykkäyksiä" ja ihailua.

Ihmiset ovat nykyisin tottuneet siihen, että tieto liikkuu nopeasti. Tiedon välittäminen muille voi siis myös toimia laukaisevana tekijänä: mikäli tapahtumasta ottaa kuvan ja jakaa sen eteenpäin, tieto leviää mahdollisimman laajalle nopeasti, eikä ihmisten tarvitse elää epätietoisuudessa.

Kuvaaminen voi myös olla toimintaa, joka helpottaa ahdistusta ja pelkoa, eräänlainen suojautumiskeino siltä ajatukselta, että tällaista voi tapahtua. Kuvaamisella itsensä voi etäännyttää tapahtuneesta ja katsella sitä linssin läpi, jolloin se ei tunnu niin todelliselta: ikään kuin katsoisi kauhuelokuvaa omalta kotisohvaltaan. Lisäksi kuvaaminen antanee tekemistä silloin, kun ihminen lamaantuu tai ei tiedä miten toimia hädän keskellä.

Ympäristö ja kokemukset vaikuttavat tapamme reagoida (yllättäviin) tilanteisiin. On todettu, että ihminen, joka on ominaisuuksiltaan vastaanottavainen median vaikutuksille ja jonka lähipiiri vahvistaa median viestejä, käyttäytyy todennäköisesti kyseisellä tavalla. Esimerkiksi väkivaltaisessa ympäristössä elävä ja väkivaltaviihdettä seuraava nuori hyväksyy todennäköisemmin väkivallan, kuin nuori, joka tulee erilaisista lähtökohdista. Väkivaltaviihteen seuraaminen tai väkivaltapeliin pelaaminen voi turruttaa ihmisen myös tosielämän väkivallalle ja tällainen ihminen auttaa epätodennäköisemmin väkivallan uhria, kuin sellainen, joka ei ole väkivaltaviihdettä katsonut. 1970-luvulla tehdyissä "turtumiskokeissa" havaittiin, että koeryhmä (lapsia), joka laitettiin katsomaan väkivaltavideoita kuuriluontoisesti, oli vähemmän empaattinen ja halukas auttamaan onnettomuuden uhreja kuin se, joka ei videoita katsonut. Tosielämän väkivallasta ja onnettomuuksista uutisointi on arkipäivää meille kaikille, suhtautuminen siihen kuitenkin yksilöllistä. Osalla ihmisistä onnettomuuden tai väkivallan uhrin näkeminen herättää empatian ja auttamisenhalun tunteita, kun taas osaa asia ei juuri hetkauta, sillä heidän fysiologiset ja kokemukselliset tunnereaktionsa ovat poisherkestyneet eli turtuneet. (Salokoski & Mustonen 2007, 16, 82-88, 94.)

Vaikka henkilö ei itse olisi osallisena tapahtumassa, voi se silti laukaista hänessä käyttäytymismallin, jota hän noudattaa: rientää auttamaan, saapuu vain uteliaana paikalle tarkkailemaan tilannetta tai välittää tietoa tapahtuneesta muille. Ihminen voi kokea halua olla osallisena jossakin normaalista poikkeavassa ja onnettomuus-

paikan läheisyydessä oleminen voi tämän tarpeen tyydyttää. Hän saattaa myös haluta jakaa tämän ”osallisuutensa” tapahtumaan sosiaalisessa mediassa kuvan tai videon muodossa (Villi 2010, 125).

7 LASTEN OIKEUDET – VANHEMPIEN VASTUUT

Sosiaalisen median käyttö on hyvin yleistä lasten ja nuorten keskuudessa. Se on helposti käyttöön otettava, reaaliaikainen ja kaikkien saatavilla. Moni vanhempi ei välttämättä tule ajatelleeksi mihin kaikkeen lapset matkapuhelintaan käyttävätkään. Kaveripiirit käyttävät erilaisia sosiaalisia medioita jakaakseen kuvia, videoita ja tarinoita toisilleen kommentoitavaksi. Näiden sovellusten avulla pidetään yhteyttä kavereihin. Sosiaalisen median arkipäiväistymisen myötä yksityisyyden ja julkisuuden raja on hämärtyneenyt ja tämä voi johtaa sosiaalisen median lieveilmiöihin. Verkkoympäristössä julkaistuja tiedostoja on vaikea kontrolloida ja niiden poistaminen kokonaan on lähes mahdotonta. Yksityisyyden kunnioittamisen liittyviä ylilyöntejä voi tapahtua helposti. Jokaisella on oikeus sananvapauteen, joka mahdollistaa tietojen levittämisen ja vastaanottamisen, itseilmaisun ja kommunikoinnin toisten kanssa. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, joka pitää sisällään itseään koskevan tiedon kontrollointia, arvokkuuden tunteen säilyttämisen, fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden ja mahdollisuudet torjua sivullisten tunkeutumisesta omaan elämään. Tämä luo haasteita lapsen lapsen tasapainoiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille, joista ensisijaisesti ovat vastuussa vanhemmat ja huoltajat. (Virkkala 2016, 11.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan vanhemmilla tai muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu ja velvollisuus huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Vanhempien on tiedotettava, mihin kaikkeen lapsi älypuhelintaan käyttää. Heidän on seurattava lapsen internetin käyttöä, mistä siellä puhutaan ja millaisissa sovelluksissa lapset viettävät aikaa. Lapsi voi tietämättään laittaa itsestään sellaisia tietoja sosiaaliseen mediaan, jotka voivat olla haitallisia lapsen turvallisen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. He eivät välttämättä ymmärrä tekojensa seurauksia. Asiasta on hyvä keskustella kotona lapsen kanssa ja kertoa, miksi esimerkiksi älypuhelimeen on laitettu toimintoja rajoittavia ohjelmia ja estoja. Hyvissä ajoin käyty avoin ja rehellinen keskustelu tuo luottamusta vanhempien ja lapsen välillä ja ikävien asioiden selvittely myöhem-

mässä vaiheessa voi helpottua. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018.) Vanhemmat eivät saa yksiselitteisesti lukea lapsen viestejä ilman asianomaisen lupaa. Asiasta pitää pystyä keskustelemaan lapsen kanssa. Perustuslaissa (731/1999) säädetään, että kirjeen, puhelun tai muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Tämä tarkoittaa myös sosiaalisessa mediassa käytyä viestittelyä esimerkiksi WhatsApp-sovelluksessa. Laissa tulee esille kuitenkin se, että rikoksen tutkinnassa ja selvittämisessä viestinnän suoja ei ole absoluuttinen ja näissä tilanteissa vanhemmilla tai holhoojalla on oikeus ja velvollisuus selvittää asia, koska kyseessä on yksilön turvallisuuteen liittyvä asia. (Forss 2014, 31-32.)

Vuonna 2016 alettiin Euroopassa suunnitella uutta tietosuojaa-asetusta, joka otettiin käyttöön vuonna 2018. Siinä pyrittiin yhtenäistämään Euroopan henkilötietosuojan käytäntöjä, suojaamaan paremmin henkilötietoja ja uudessa asetuksessa tuli yrityksille enemmän velvotteita ja vastuita. Yrityksille voidaan määrätä sanktioita väärin käsiteltyyn henkilötietoihin. Asetuksessa rekisterinpitäjän on noudatettava lakia ja pystyttävä kysyttäessä aktiivisesti osoittamaan, että tietosuojasäännökset huomioidaan yhteisön tai yrityksen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Todistustaakka ja näyttövelvollisuus tietosuojakysymysten lainmukaisesta hoidosta ja velvoitteiden täyttymisestä tulee lankeamaan rekisterinpitäjille, joista tehdään tilintekovelvollisia huomattavien sakkojen uhalla. (Opitietosuojaa.fi.)

Uudessa tietosuojaa-asetuksessa otetaan selkeämmin kantaa lasten oikeuksiin, henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeihin ja seurauksiin. Vanhempien velvollisuus valvoa lasten verkkopalvelujen käyttöä korostuu. Asetus antaa jäsenvaltioiden itse määrittää ikärajan sovellusten käytölle. Lähtökohtana on, että alle 16-vuotias tarvitsee vanhempien luvan verkkopalveluiden käyttöön, jos verkkopalvelussa tallennetaan henkilötietoja. Ikärajat voivat olla alimmillaan 13 vuotta, mutta sitä nuoremmatkin voivat käyttää verkkopalveluja. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhempien on annettava suostumus, jos käyttäjä on alle 13-vuotias. (Kallio & Lavikainen 2017, 5.)

8 POHDINTA

"Autoilijat pysähtyivät massoittain kuvaamaan kuolonkolaria, eräs pyysi surevia poseeraamaan kameralle" uutisoi Iltalehti verkkosivuillaan 29.12.2017. Sanomalehti Karjalaisen mukaan *"Kuvaaminen ja toljottaminen onnettomuuspaikoilla lisääntyy - pelastusväki ei arvosta"* (11.9.2017). Nämä ovat vain kaksi esimerkkiä uutisoinnista, joka kuvaa lisääntyntä ilmiötä: onnettomuuspaikkojen ja -uhrien kuvaamista ja/tai kuvien ja videoiden jakamista sosiaalisessa mediassa.

Ensihoito-, pelastus- ja poliisiviranomaisten kesken on herännyt huoli ihmisten välinpitämättömyydestä toisen hätää kohtaan sekä käsityksestä siitä, mikä on yleisesti hyväksyttävää käytöstä. Onnettomuuspaikoilla parveilevat ihmiset voivat paitsi itse olla vaarassa, myös aiheuttaa vaaraa muille, sekä haitata pelastustoimia. Pelastusviranomaisten mukaan mm. kolaria kuvanneet ihmiset ovat ohiajaessaan aiheuttaneet useita läheltäpiti tilanteita tai jopa uusia kolareita. Uhrien kuvaaminen voi olla paitsi vaarallista, myös epäinhimillistä ja eettisesti hyvin arveluttavaa. Sanomalehti Kalevan mukaan (10.1.2018) Poliisihallitus miettiikin, tulisiko onnettomuusuhrien kuvaaminen onnettomuuspaikoilla kieltää. Ruotsissa ja Saksassa kyseinen laki on jo olemassa.

Pitkän linjan ensihoitajina olemme itekin törmänneet kyseiseen ilmiöön työsämme. Olemme joutuneet tilanteisiin, joissa sivulliset ovat kuvanneet esimerkiksi elvytystä julkisella paikalla tai liikenneonnettomuuden uhreja onnettomuuspaikalla. Elokuussa 2018 sattuneessa suuronnettomuudessa Kuopiossa silta, jolta linja-auto syöksyi junaradalle, parveili sivullisia, joista moni kuvasi kännykällään tapahtumia, vaikka paikalla oli useita loukkaantuneita ja menehtyneitä. Olemme huolissamme ihmisten välinpitämättömyydestä, ajattelemattomuudesta ja itsekkyydestä, emmekä ole löytäneet tälle ilmiölle järkevää selitystä. Halusimme ottaa asiaan kantaa ja koimme, että opinnäytetyöllämme voisimme siihen vaikuttaa.

Tutustuessamme aiheeseen lähemmin havaitsimme, ettei kyse ole ainoastaan onnettomuuksien ja niiden uhrien kuvaamisesta, vaan kyse on laajemmasta ilmiöstä. Ihmiset ovat siirtyneet reaali maailmasta yhä enemmän verkkoon ja monet aivan arkisistakin toiminnoista tapahtuvat siellä. Ihmiset kommunikoivat keskenään ikäryhmästä riippuen jopa enemmän sosiaalisen median välityksellä kuin kasvotusten ja

he käyttävät sosiaalista mediaa taitavasti ja monipuolisesti useaan eri tarkoitukseen: tiedonhakuun, kommunikointiin, ajanviettoon, pelaamiseen, ostamiseen ja myymiseen sekä yleiseen "surffailuun". Voisikin sanoa, että ihmisten elämä on hyvin "somettunutta" nykyisin. Näin ollen valitsemamme aihepiiri muuttuikin pelkän onnettomuuden kuvaamisesta käsittelemään laajemmin sosiaalisen median eettistä käyttöä sekä tietenkin käyttäytymistä sosiaalisen median ulkopuolella eli reaali maailmassa.

Halusimme saada ihmiset näkemään niin oman kuin muidenkin toiminnan ns. ulkopuolisen silmin. Uskomme, että kaikki eivät oikeasti ymmärrä toimivansa väärin, joten halusimme osoittaa sen heille ja saada heidät ajattelemaan omaa käytöstään sekä sen vaikutuksia osana yhteiskunnallista ilmiötä. Niinpä päädyimme videoiden tekoon, sillä ajattelimme, että niillä aihe olisi helppo havainnollistaa ja kohdeyleisön voisi tavoittaa heidän itsensä käyttämiä reittejä, eli sosiaalista mediaa hyödyntäen.

Videoiden kohderyhmäksi valitsimme nuoret, sillä he käyttävät sosiaalista mediaa monipuolisesti ja jatkuvasti. Emme kuitenkaan ole ajatelleet, että pelkästään nuoret olisivat niitä, jotka kuvaisivat esimerkiksi onnettomuuksia ja jakaisivat kuvia sosiaalisessa mediassa: pikemminkin ajattelimme, että nuorison asenteisiin ja toimintamalleihin olisi vielä mahdollista vaikuttaa. Ajan myötä kasvaisi sukupolvi, joka pitäisi tällaista toisen hädän kuvaamista, epäsuotuisien kuvien jakamista ja kaikenlaista muutakin sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa häirintää epäsopevana ja paheksuttavana käytöksenä.

Toki mietimme videoita suunnitellessamme ja näyttelijöitä valitessamme onko oikein, että kohderyhmäksi valikoitui nuoriso. Leimaisimmeko me kaikki nuoret vain muutaman yksilön tai vanhempien ihmisten takia? Päädyimme kuitenkin siihen, että videoiden olisi tarkoituskin herättää keskustelua ja ajatuksia sekä nuorissa että heidän vanhemmissaan ja tällaisella kärjistyksellä sitä saisimme kenties aikaan. Ja kuten sanottua, halusimme nimenomaan vaikuttaa nuorison asenteisiin, joten nuorten valikoituminen kohderyhmäksi oli luontevaa.

Mietimme myös, aiheuttaisimmeko ongelmia videoissa esiintyville nuorille, kiusattaisiinko tai syrjittäisiinkö heitä siksi, että osa heistä esiintyy videoilla negatiivisessa valossa? Kysyimme tätä asiaa paitsi itseltämme, myös kyseisiltä nuorilta ja heidän

vanhemmiltaan. Vanhemmat allekirjoittivat suostumuksen nuorten osallistumisesta kuvauksiin ja siihen, että videosarja on vapaasti katsottavissa internetissä. Nuoret itse kokivat, että aihe on todella tärkeä ja ajankohtainen ja videoiden tarkoitusperät hyvät. He halusivat olla mukana projektissa ja olivat ylpeitä, että pääsisivät esiintymään siinä. Nuoret olivat innokkaita saamastaan mahdollisuudesta esitellä näyttelijäntaitojaan, sillä he eivät itse ikinä käyttäytyisi kyseisellä tavalla tosielämässä. Videoiden aiheet eivät kuitenkaan olleet heille vieraita ja he kertoivat olevansa tietoisia kyseisenlaisesta toiminnasta joidenkin nuorten keskuudessa. Nuoret näyttelijäanalut pitivät käsikirjoituksiamme uskottavina, mutta toivat myös itse esille omia huomioitaan ja ehdotuksiaan siitä, miten he uskoisivat vastaavissa tilanteissa nuorten toimivan. Tämä mielestämme lisäsi videoiden todenmukaisuutta ja uskottavuutta.

Nyt, kun reilu puoli vuotta on kulunut videoiden julkaisusta, olemme saaneet niistä runsaasti palautetta niin suoraan kasvotusten kuin sosiaalisen median kommentointienkin kautta. Kuten arvata saattoi ja kuten myös toivoimme, palaute ei ole ollut pelkästään positiivista. Suurin kritiikin aihe on ollut nuorison valitseminen kohderyhmäksi ja esiintyjiksi videoilla. Olemme saaneet palautetta siitä, että nuorisoa aina syytetään kaikesta ja on väärin *"osoitella heitä kaikkia koskevista ongelmista"*. Myös videoidemme nimeä: *"#äläoleidiootti"*, on kutsuttu alentuvaksi. Tällaista palautetta osasimme odottaa ja sitä myös toivoimme, sillä halusimme, että aihe ja videot herättäisivät keskustelua. Uskomme, että tunteiden herättely niin hyvässä kuin pahassa on parempi kuin se, etteivät videot herättäisi minkäänlaisia tunteita. Toki on varmasti niin, etteivät juuri nämä kyseiset kommentoijat arvosta videoitamme tai niiden sanomaa, mutta joku muu voi kiinnostua niistä juuri tämän kommentoinnin takia. Valtaosin palaute onkin ollut positiivista ja aihetta on pidetty ajankohtaisena ja tärkeänä.

Vaikka opinnäytetyömme lopputuote oli #äläoleidiootti-video ja siihen liittyvä kampanja 112-päivässä sekä Matkuksen Talviriehassa, on se toivottavasti pitkäikäinen hanke tai teema, jota kehitetään ja uudistetaan Pohjois-Savon pelastuslaitoksen puolesta jatkuvasti. Toivomme, että videoita näytetään jatkossakin ahkerasti erilaisissa tapahtumissa ja niitä esitettäisiin myös kouluissa ja nuorisolle suunnatuissa tilaisuuksissa. Kiinnostusta perusopetuksen suunnalta on ollut ja suunnitelmissa on-

kin, että pelastuslaitos ottaa videosarjan käyttöön perusopetuksen valistustoiminnassaan Kuopion alueen kouluissa. Videoiden teema istuu kouluihin hyvin, sillä ne sivuavat myös kiusaamista, joka valitettavasti on ajankohtainen aihe kouluissa vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen.

Olemme kokeneet pelastuslaitoksen vahvan mukana olon kampanjoinnissa ja myöhemmässä vaiheessa erittäin tärkeäksi. He käyttävät sosiaalisen median eri kanavia aktiivisesti omiin julkaisuihin, ja myös nämä videot on sinne linkitetty. Pelastuslaitoksella on paljon yhteistyökumppaneita, tapahtumia ja kampanjoita, joihin tuotoksemme sopii hyvin ja joissa sitä myös käytetään. Halusimme, että videosarjalla ei ole tekijänoikeuksia, koska se olisi rajoittanut niiden käyttöä. Olemmekin kannustaneet videosarjan käyttöön kaikkia, jotka ovat lupaa sen näyttämiseen kysyneet. Videosarja on katsottavissa YouTube suoratoistopalvelussa äläoleidiootti sekä #äläoleidiootti hakusanoilla.

9 LÄHTEET:

AARNIO, Anna & MULTISILTA, Jari 2012. Facebook ja YouTube - ne on meidän juttu! Kansallinen tutkimus lasten ja nuorten sosiaalisen median ja verkkopalvelujen käytöstä 2011. CICERO Learning: Helsingin yliopisto. [Viitattu 2018-08-01] Saatavissa: <http://www.cicero.fi/files/Cicero/LastenjanuortensomeCICERO2012.pdf>

AUTIO, Pia & RIKMAN, Joni 2012. Kuudesluokkalaiset internetin sosiaalisessa ympäristöissä - Lasten näkemyksiä vuorovaikutuksesta internetissä. Jyväskylän yliopisto. Opettajakoulutus. Kasvatustieteen pro-gradu tutkielma. [Viitattu 2018-08-01] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37859/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201205181683.pdf?sequence=1>

DNA 2016. DNA:n Koululaistutkimus 2016: Koululaisten matkapuhelinten hankinta ja käyttö. Verkojulkaisu. [Viitattu 2018-06-02] Saatavissa: <https://docplayer.fi/29989281-Dna-n-koululaistutkimus-2016-koululaisten-matkapuhelinten-hankinta-ja-kaytto.html>

ERKKOLA, Jussi-Pekka 2009. Vuorovaikutteisuus sosiaalisessa mediassa; sosiaalisen median käsiteanalyysia. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Puheviestinnän pro-gradu tutkielma. [Viitattu 2018 -03-10] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24942/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201009052527.pdf?sequence=1>

FACEBOOK NEWSROOM 2018. [Viitattu 2018-03-10] <https://newsroom.fb.com/company-info/>

FORSS, Marko 2016. Koulukiusaaminen – lasten välistä nahistelua vai rikosoikeudellisesti rangaistavaa vainoamista? Itä-Suomen yliopisto. Oikeustieteiden laitos. Kandidaatin tutkielma. [Viitattu 2018-02-10] Saatavissa: <https://asiakas.kotisivukone.com/files/fobba.tarinoi.fi/Kandityo1.1.pdf>

FORSS, Marko 2014. Sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: Crime Time

HALKO, Marja-Liisa & HYTÖNEN, Kaisa 2014. Sosiaalinen ympäristö ja kuluttajien käyttäytyminen. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 110. vsk. – 4/2014. [Viitattu 2018-08-10] Saatavissa: http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/12/KAK42014Halko_Hytonen.pdf

HINTON, Sam ja HJORTH, Larissa 2013. Understanding social media. Sage

HUGHES, PALEN, SUTTON, LIU & VIEWEG 2008. Site-seeing in disaster: An examination of on-line social convergence. Artikkelijulkaisussa. [Viitattu 2018-08-12] Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/228799549_Site-seeing_in_disaster_An_examination_of_on-line_social_convergence

INSTAGRAM 2018 [Viitattu 2018-03-10] Saatavissa. <https://help.instagram.com/478745558852511>

ISOTALUS, Pekka, JUSSILA, Jari & MATIKAINEN, Janne 2018. Twitter viestintänä, ilmiöt ja verkostot. Tampere: Vastapaino

JOENSUU, Mika 2011. Nuoret Verkossa. Teoksessa Sähköä ilmassa Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK) Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus. [Viitattu 2018-06-13] Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/37502/978-952-5464-87-0.pdf?sequence=1#page=15>

KALEVA 2018. Verkkolehti. [Viitattu 2018-02-01] Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/poliisihallitus-onnettomuuksien-uhrien-kuvaamisen-kieltamista-syyta-pohtia-myo-pelastustoimi-samoilla-linjoilla/781426/>

KALLIALA, E. & TOIKKANEN, T. 2012. Sosiaalinen media opetuksessa. 2. Uudistettu painos. Finlectura

KALLIO, Reetta & LAVIKAINEN, Ville. 2017. Nuoret verkossa. Raportti nuorille suun-

natun kyselyn vastauksista. Lasten suojelun keskusliitto. [Viitattu 2018-08-13] Saatavissa: https://www.lskl.fi/materiaali/woocommerce_uploads/lastensuojelun-keskusliitto/LSKL_DigiSelvitys_0377.pdf

KANGAS, Sonja & CAVÉN, Outi. 2011. Youth and their media use: discussion on habits, attitudes and trust. Teoksessa Kangas, Sonja (toim.) 2011. Digital Pioneers. Tracing the cultural drivers of future media culture. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. [Viitattu 2018-05-11] Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/digitalpioneers.pdf>

KETTUNEN, Maija 2014. Kiusaaminen sosiaalisessa mediassa nuorten keskuudessa. Puheviestinnän pro gradu -tutkielma. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43903/URN-NBN-fi-jyu-201407192244.pdf?sequence=4>

KUUKKANEN, Tatu 2017. 2017-02-08. Risumies joutuu raastupaan – myös videon kuvaaja sai syytteet. Keski-suomalainen. [Viitattu 2018-09-27] Saatavissa: <https://www.ksml.fi/kotimaa/Lehti-Risumies-joutuu-raastupaan-%E2%80%93-my%C3%B6s-videon-kuvaaja-sai-syytteet/926442>

LANGE, Patricia. G. 2014. Kids on youtube: Technical identities and digital literacies. Taylor & Francis group. [Viitattu 2018-03-14] Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uef-ebooks/reader.action?docID=1656068&query=>

LASTENSUOJELULAKI. 417/2007. Finlex. Lainsäädäntö [Viitattu 2018-09-26]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

LAKI TEKIJÄNOIKEUDESTA KIRJALLISIIN JA TAITEELLISIIN TEOKSIIN. L1961/404. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-07-21]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

LEACH, John 2011. Survival psychology: the won't to live. The British Psychological Society. Nettiartikkeli. [Viitattu 2018-08-14] Saatavissa: <https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-24/edition-1/survival-psychology-wont-live>

LINDROOS, Pia 2018. 2018-25-08. 22-vuotias Kuopiolaismies riensi ensimmäisenä apuun bussiturmapaikalla – osa jäi sillalle kuvaamaan: ”Tunnelma oli järkyttävä”. Aamulehti. [Viitattu 2018-09-27]. Saatavissa: <https://www.aamulehti.fi/uutiset/22-vuotias-kirvesmies-riensi-ensimmaisena-apuun-bussiturmapaikalla-osa-jai-sillalle-kuvaamaan-tunnelma-oli-jarkyttava-201159889>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO 2009. Miksi kertoisin, kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä. [Viitattu 2018-09-12] Saatavissa: <http://www.mentalhealthpromotion.net/resources/mll-kiusaamiskyselyraportti-web.pdf>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO 2018. 6–7-vuotias ja median käyttö. Verkkosivusto. [Viitattu 2018-03-14] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/6-7-v/6-7-vuotias-ja-median-kaytto/>

MEKLAS, Perttu 2013. Artikkel. [Viitattu 2018-03-10] Saatavissa: <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2013/facebook-hallitsee-yhteisopalveluiden-kayttoa/>

MERIKIVI, Jani, MYLLYNIEMI, Sami & SALASUO, Mikko 2016. MEDIA HANSKASSA. LASTEN JA NUORTEN VAPAA-AIKATUTKIMUS 2016 MEDIASTA JA LIIKUNNASTA. Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja ISSN 2341-5568 (verkkójulkaisu), nro 55. [Viitattu 2018-03-21] Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf

MYLLYNIEMI, Sami (toim.) 2016. Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Verkkójulkaisu. [Viitattu 2018-03-12] Saatavissa: https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf

NOPPARI, Elina, UUSITALO Niina, KUPIAINEN Reijo, LUOSTARINEN Heikki 2008. ”Mä oon nyt online!” Lasten mediaympäristö muutoksessa. Tampereen yliopisto Tiedotusopin laitos. Julkaisu / Publications Sarja / Series A 104/2008. [Viitattu 2018-05-24] Saatavissa:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65730/978-951-44-7293-0.pdf?sequence=1>

ONNETTOMUUSTUTKINTAKESKUS 1994. MV ESTONIAN loppuraportti. [Viitattu 2018-08-25] Saatavissa: https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/vesiliikenneonnettomuuksientutkinta/mvestonia/SI4y00hYF/16_Analyysi_evakuoinnista.pdf

OPITIETOSUOJAA.FI. Verkkosivusto. [Viitattu 2018-08-01] Saatavissa: <https://opitietosuoja.fi/index.php/fi/56-lainsaadaentoe/lait/eun-tietosuoja-asetus/23-tu-leva-eu-n-tietosuoja-asetus>

PEKKOLA, A. 2016. Pro gradu. Hammasta särkee. Helsinki. Unigrafia

PELASTUSLAKI. 29.04.2011. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-10-28] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

PELTIER-DAVIS, Ceryll 2015. Cybrarian's Web 2: An A-Z Guide to Free Social Media Tools, Apps, and Other Resources. Medford, NJ: Information Today Inc. [Viitattu 2018-02-11] Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uef-ebooks/reader.action?docID=3433393&query>

PERUSTUSLAKI. 731/1999. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-09-26] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

PRENSKY, Marc 2001. Digital Natives, Digital Immigrants. [Viitattu 2018-02-23] Saatavissa: <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

POLIISILAKI. 872/2011. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-10-27] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110872>

PURSIAINEN, T. 2009. Opinnäytetyö. Onnettomuuksien ehkäisytyön haasteet ja osaamisen kehittäminen Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksella.

RAHJA, Rauha (toim.) 2013. Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa. Mediakasvatusseura ry. [Viitattu 2018-04-24] Saatavissa: http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/nuorten_mediamaailma_pahkinankuoressa1.pdf

RÄISÄNEN, Tellervo & TÖLLI, Marika 2017. "On siellä aina jotain sydämiä ja niistä tulee hyvä mieli". Kajaanilaisten nuorten ajatuksia sosiaalisesta mediasta, Opinnäytetyö. Kajaanin ammattikorkeakoulu Sosiaali- ja terveysala. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132752/Sosiaalinen%20media%20nuorisotyön%20tukena%20opinnäytetyö.pdf?sequence=1>

SALOKOSKI, Tarja & MUSTONEN, Anu 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin — katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -sääntelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseuran julkaisu 2/2007. Verkkojulkaisu. [Viitattu 2018-4-21] Saatavissa: <https://mediakasvatus.com/publications/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>

SINTONEN, Sara, FORNARO, Salla, KAUPPINEN, Tuomas & NOROVIITA, Olli 2013. LAPSET MEDIATUOTTAJINA. 8–11-vuotiaiden suomalaislasten kännykkäkuvaaminen ja heijastumia mediakasvatukseen. Verkkojulkaisu. [Viitattu 2018-03-14] Saatavissa: http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalaset/main/2016/02/01123848/LapsetMediatuottajina_2013.pdf

SOIKKELI, Markku, SALASUO, Mikko, PUURONEN, Anne & PIISPA, Matti 2015. Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalituksesta saa selvää. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisu 85. [Viitattu 2018-04-25] Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/se_toimii_sittenkin.pdf

STATISTA 2018. [Viitattu 2018-03-12] Saatavissa <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>

THL. Verkkosivusto. www.Thl.fi

THL 10.11.2016. Mikä on THL? Verkkojulkaisu. [Viitattu 2018-08-29] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/thl/mika-on-thl>

THL 5.7.2016, 1. Viestinnän teoriat päihdevalistuksen tukena. Verkkojulkaisu. [Viitattu 2018-08-29] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdevalistus/ehkaisevan-paihdevalistuksen-menettelmat/paihdekasvatus-ja-valistus/vaikuttaako-paihdevalistus-/viestinnan-teoriat-paihdevalistuksen-tukena>

THL 5.7.2016, 2. Nykyisen valistustutkimuksen sokeat pisteet. Verkkojulkaisu. [Viitattu 2018-08-29] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdevalistus/ehkaisevan-paihdevalistuksen-menettelmat/paihdekasvatus-ja-valistus/vaikuttaako-paihdevalistus-/nykyisen-valistustutkimuksen-sokeat-pisteet>

TERVEYDENHUOLTOLAKI 30.12.2010/1326. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-01-12] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

TIELIIKENNELAKI 729/2018. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-09-12] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2018/20180729>

TILASTOKESKUS 2012. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 2018-02-12] Saatavissa: https://www.stat.fi/til/sutivi/2012/sutivi_2012_2012-11-07_tie_001_fi.html

USKI, Suvi 2016. Someriippuvuus. Päihdelinkki.fi-verkkosivusto. [Viitattu 2018-03-21] Saatavissa: <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/toiminnalliset-riippuvuudet/someriippuvuus>

VILLI, Mikko 2010. Visual mobile communication. Camera phone photo messages as ritual communication and mediated presence. Aalto University. School of Art and Design Publication series A 103. [Viitattu 2018-08-12] Saatavissa: <https://shop.aalto.fi/media/attachments/43460/Villi.pdf>

YOUTUBE 2008. Verkkosivusto. [Viitattu 2018-03-14] Saatavissa. <https://www.youtube.com/intl/fi/yt/about/press/>

VIRKKALA, Talvikki 2016. Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa; Oikeudellinen katsaus lapsen yksityisyyden suojaan verkossa. [Viitattu 2018-09-26]

Saatavissa https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lapsen_yksityisyyden_suoja_digitaalisessa_mediassa.pdf

VUOKILA, Heidi 2012. Nettikiusaaminen uutena ilmiönä. Opinnäytetyö. HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU. [Viitattu 2018-05-17] Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/57932>

VÄESTÖLIITTO 2018. Nuorten netiketti. [Viitattu 2018-08-11] Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/turvallisuus/media/nuorten-netiketti/>

WHATSAPP 2018. [Viitattu 2018-03-10] Saatavissa. <https://www.whatsapp.com/features/>

10 LIITTEET

10.1 Liite 1: Käsikirjoitus

Älä ole idiootti, auta!

2-3 kaverusta (teiniä) tapaa esim puistossa, rannalla tms. paikassa. Poika A:n puhelimeen tulee (WhatsApp-)viesti, jossa on kuva jostain onnettomuuden uhrista. Kuvaa ei tarvitse videolla näkyä, mutta se välittyy poikien välisestä keskustelusta. Kaksi pojista (A ja B) nauraa, poika B pyytää lähettämään kuvan itselleen ja laittaa sen sitten vielä eteenpäin. Yhden mielestä (poika C) se on tyhmää ja hän sanoo: "Idiootti! Mitä jos se olisit sinä?"

Matka jatkuu, pojat kohtaavat vanhuksen (?), joka kävelee tosi huonosti ja kantaa kasseja. Kassi tippuu maahan ja ostokset leviävät kadulle. Pojat A ja B ovat jo aiemmin pelleilleet vanhuksen takana tätä matkien, nyt he nauravat ja poika A kaivaa kännykän kuvatakseen vanhuksen takan pelleilevää poika B:tä. Poika C tyrkkää kaverin kännykän pois ("Idiootti! Mitä jos se olisit sinä?") ja menee auttamaan vanhusta.

Pojat näkevät matkallaan tappelun: kaksi nuorta hakkaa ja potkii kolmatta. Poikia A ja B naurattaa ja poika A ottaa taas kännykän kuvatakseen, jolloin C nappaa sen hänen kädestään ja soittaa 112 ("Idiootti! Mitä jos se olisit sinä?"). Pahoinpitelijät juoksevat pois, uhri jää maahan makaamaan ja poika C juoksee hänen luokseen.

Pojat erkaantuvat ja poika A jatkaa matkaa yksin. Hän näkee, kun polkupyöräilijä jää auton alle. Poika A ottaa kännykän kuvatakseen tilannetta, mutta silloin hänen päässään kuuluu poika C:n lause: "Mitä jos se olisit sinä?"

Tähän voisi laittaa nopeutetun pätkän pojan ajatusta: poika A jää itse auton alle ja paikalle tulee joku, joka alkaakin vaan kuvata kännykällä eikä auta poikaa.

Poika ei päätäkään kuvata onnettomuutta, vaan soittaa 112 ja menee sen jälkeen auttamaan onnettomuuden uhria.

Tässä pitkä tarina, josta saisi leikattua 4-5 lyhyttä pätkää. Pystyisi kuvaamaan samana päivänä samassa paikassa.

Tarinan voisi kuvata poika C:n näkökulmasta, ns. hänen silmillään ("Gopro"), mutta kuitenkin niin, ettei näyttelijöitä pysty videosta tunnistamaan. Tämä sen takia, etteivät mahdolliset alaikäiset näyttelijät leimaudu tai joudu huonoon valoon videon takia.

10.2 Liite 2: Haastattelukaavake

Ikä _____

Koululuokka _____

Sukupuoli _____

1. Käytätkö sosiaalista mediaa?

1| EI

2| KYLLÄ

Jos käytät, mitä ja millä?

2. Oletko saanut sosiaalisen median kautta ei-toivottavia tai epämiellyttäviä kuvia tai videoita?

1| EI

2| KYLLÄ

Jos olet, millaisia?

3. Oletko itse jakanut sosiaalisessa mediassa edellä mainittuja kuvia tai videoita?

1| EI

2| KYLLÄ

Jos olet, millaisia?

4. Oletko ikinä puuttunut kuvien tai videoiden jakamiseen millään lailla?

1| EI

2| KYLLÄ

Jos olet, miten?

5. Onko kuvien tai videoiden jakaminen sosiaalisessa mediassa aina sallittua?

EI

KYLLÄ,

6. Oletko saanut tai nähnyt somessa niin epämiellyttäviä kuvia tai videoita, että ne ovat jääneet mieleesi pyörimään?

EI

KYLLÄ,

6.1 Minkälaisia ajatuksia ne herättivät?

6.2 Oletko kertonut niistä vanhemillesi? Mitä teitte? Jos et kertonut, miksi?

7. Oletko itse joutunut kuvattavaksi vastoin tahtoasi (esim ystävän toimesta)?

EI

KYLLÄ,

Jos olet, miten?

7.1 Miltä se tuntui ja mitä teit?

7.2 Lähetettiinkö kuva eteenpäin / jaettiin se somessa?

EI

KYLLÄ,

8. Oletko koskaan joutunut soittamaan 112:een?

EI

KYLLÄ

Jos olet, minkälaisessa tilanteessa?

9. Oletko koskaan sattunut tapaturma- tai onnettomuuspaikalle ensimmäisenä?

EI

KYLLÄ,

Jos olet, mitä teit?

10. Oletko koskaan auttanut ventovierasta millään lailla?

EI

KYLLÄ,

Jos olet, miten?

11. Onko kukaan tuntematon pyytänyt sinulta apua?

EI

KYLLÄ,

Jos on, mitä teit?

12. Oletko nähnyt tai kuullut tilanteista, joihin olisi pitänyt puuttua?

1| EI

2| KYLLÄ,

Jos olet, millaisia?

12.1 Mitä teit? Miltä se sinusta tuntui tai mitä ajatuksia se sinussa herätti? Miten tilanteeseen olisi voinut puuttua?

13. Mitä ajatuksia video herätti?

14. Osaatko kertoa mitä videossa tapahtuu?

15. Toimittiinko oikein?

16. Oletko itse ollut vastaavanlaisessa tilanteessa?

1| EI

2| KYLLÄ,

Jos olet, millaisessa?

Kiitos vastauksista.